

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

Изази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претилате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

NACIONALNA Библиотека М. М.
BIBLIOTEKA (у штампарији)
CRNE GORE ДУРЂЕ

Кад се тако исповијешу и приправиш, причести се са топлом вјером, да ће ти ова св. тајна бити залога и јемство вјечнога живота. Нашу вјеру у овоме кријене оне ријечи Спаситељеве: „Јдый мою плоть и пий мою кровь иматъ животъ вѣчный, и азъ воскрешу его въ послѣдній день“.¹²⁾

Слушај, драги мој, како су утјешителне ове ријечи Господње!

Ко се чисто исповиједа и побожно причести, он се здружи с Богом. По овоме сваки онај, који ову св. тајну изврши, он је, као син Божији, записат у књизи Божијој.

Нека свештеник болеснику каже: да ћемо ми на ономе свијету код Бога наћи миле наше сроднике, који су прије нас Богу отишли, и да ћемо тако заједно очекивати, да к нама дођу и остали наши сродници и

¹²⁾ Јоан. 6, 54.

познаници. Ово (нека свештеник рече) не говорим ја, него су ово ријечи св. писма, које нас о овоме овако увјеравају: „и тако всегда сь Господомъ будемъ“.

Кад свештеник буде исповиједао болесника, између осталогa могао би му дати и ова питања:

1. Опомиње ли те савјест твоја, да си у животу твојему учинио какав гнусни гријех, који још због стида или због чега другога никада нијеси исповиједао?

2. Да нијеси кад год узео туђу ствар, па је нигда нијеси повратио ономе чија је?

3. Да кога у срцу не мрзиш?

4. Опрашћаш ли свијема онијема, који су те кад год у чем увриједили, или ти нешто криво учинили?

Обећајеш ли се, да ћеш оставити гријех, кад би дао Бог, да од ове болести оздравиш?

Свештениче! При исповиједи опасно болеснога немој га потанко испитивати, него у колико је могуће чисто и у кратко питај га са очинском љубављу и благошћу. Нека ти доста буде кад од њега чујеш потврдно „јесам“ или одрично „нијесам“.

Нека свештеник савјетује болесника, да он сам научи своје домаће, да се моле Богу и да живе богоугодно и у међусобној слози и љубави: да се вазда сјећају, да и њих једанпут очекује смртни час.

У случају ако болесник не буде могао говорити, онда довољно ће бити, да признање изјави главом. Ако ли пак буде оглухнуо, употреби знакове, да би га њима побудио на кајање.¹³⁾

Пошто се болесник лијепо исповиједа, онда нека му свештеник предложи да се причести.

Ако би свештеник видио, да се болесник боји причестити, онда нека му објасни овако: Драги мој! Немој се бојати, да се причестиш, јер је св. причешће најбољи лијек, како за душу тако и за тијело. Св. причешће исцјељава тијело и душу опрашћа од гријеха. Сачувај

¹³⁾ Приручник Прав. Свеш. Превод Георгија Јовановића. Земун 1867 г.

Боже, допусти ли когод себе да умре без причешћа, тај тешки гријех са собом понесе.

При причешћивању болесника свештеник је дужан добро пазити, да не би св. тајну причешћа ставио на мјесто, гдје не би било пристојно.

Нека свештеник болесноме разјасни молитву: вѣрую Господи и исповѣдую“ и т. д. Ову молитву нека свештеник полако и разговијетно све ријеч по ријеч чита, и нека болесника научи, да и он за њим ту молитву све ријеч по ријеч изговара, чиме он признаје, да је Христос дошао, да грјешнике спасе, па се и он потоњи пут моли, да му гријехове опрости.

Свештеник је дужан свакојега болесника, који се при смрти налази, разријешити од свију његовијех гријехова, само ако се он за њих каје, и нека га удостоји св. причешћа, па ма било да се болесник находи и под забраном и одлучењем: јер при потоњему часу свакога ваља удостојити св. тајне причешћа, почем Бог и највеће окорјеле грјешнике у потоњи час прима на покајање онако, као што је примио разбојника на крсту.

Али у случају, ако би болесник, који је епитимиом био запријечен, при опасној болести био разријешен ради страха смртнога, па би послје оздравио, онда би тај дужан био опет наставити одређену му прије епитимију. ¹⁴⁾

Болеснику дакле, који се налази при смрти, никакав гријех не може спријечити, да се причести, само ако он вјерује у Бога, и ако се каје и иште помоћ и милост од Бога.

Иза исповиједи и св. причешћа нека свештеник болесника савјетује, да му масла (јелеосвећење) освештају, као што то наређује св. апостол Јаков, који говори: „Болить ли кто во васъ, да призоветъ презвитеры церковныя, и да молитву надъ нимъ сотворятъ, помазавше его елеемъ во

¹⁴⁾ Правила Православне Цркве с тумачењима од Никодима Милаша Епископа Далматинскога. Књ. II. стр. 458. Нови Сад. 1896 год.

имя Господиѣ. И молитва вѣри спасеть болящаго и воздвигнетъ его Господь: и аще грѣхи сотворилъ есть отпустятся ему“. 15)

Овијема ријечима учи нас св. ап. Јаков, да се јелеосвећењем опраштају грѣхови болеснику, и да му се испрошава исцјељење тјелесно.

Молитвом, коју свештеник при освећењу уља чита над болесником обраћа се ка Господу Богу — лекару душâ и тијелâ, који малодушнима подаје утјеху и живот онијема, који су изнемогли, исто као што је то негда подао раслабљеноме и у име болесника моли Господа о томе, да му Он остави и опрости његове грѣхове, и да му отвори уста, како би славио св. име Његово; да му простре руке к испуњавању заповиједи Његовијех, и да ноге његове управи, да пође путем закона Његова и да својом благодаћу укријепи све удове и мисли његове. 16)

Садржај ове молитве показује, од колике је користи како за душу, тако и за тијело болесниково, кад се над њим сврши тајна јелеосвећења (масла).

Јелеосвећење над болесником може се обавити, ако се он не каје за своје грѣхове; Елиѣ тако не може се извршити над онијем болесником, који је свијест изгубио. У овоме случају дозволило би се ово само онда, ако би они, који су око болесника били, докле је он био при здравој свијести, освједочили, да је болесник желио, да му се масла освештају. 17)

Ако је болесник у таквијема приликама, да је потребито, да он распореди своје имање, онда нека му свештеник предложи то, од прилике овако:

Драги мој! Твоја болест не изгледа, да је опасна. Према томе ја се надам, да ти овога пута, ако Бог да, ништа бити неће. Но ми људи смртни будући вазда треба, да будемо спремни и да приуготовљени чекамо

15) Јаковъ 5, 14.

16) Седам тајна новoga завѣта. Превод М. Митрофана, стр. 240. Цетиње 1896.

17) Истина, стр. 59. Задар 1887 год.

све оно, што би нас смртне могло снаћи. За то те савјетујем, да праведно и мудро распоредиш твоје имање. У томе распореду немој никоме криво учинити, како послѣје распре (давије) не би теретиле твоју душу. Тако дакле одложи све оно, што би могло дати повода немиру и свађи међу твојијема сродницима послѣје твоје смрти. Тачно означи, коме што има припанути. — Даље означи: колико си и коме си што дужан; ако је и колико је ко теби дужан? Ако си кад коме нешто криво учинио поправи му, и немој ништа криво и неправо са собом на овај свијет понијети.

Ако ти је дао Бог, да имаш, онда понешто завјештај за твоју душу: цркви, школи, сиротињи и другој којој побожној цијељи.

За све што имаш на вријеме научи твоју браћу, жену и дјецу; савјетуј их, пита и како би имали радити, ако суће не буде, да на овога пута Богу пођеш.

Свештенику није дозвољено, да болеснику ишта за себе иште. Но ако би болесник сам, без ичијега наговора зажелно нешто за помен своје душе свештенику оставити, онда сам болесник нека призове своје домаће, па чека им саопћи, што жели свештенику завјештати. Таквијем начином отклонитће се од свештеника свако подозријевање. ¹⁸⁾

Не буде ли свештеник предходно видио, да би овакви савјети узнемирили болесника, онда у томе случају не би му требало ништа говорити.

Ако би неко од сродника послѣје покушао, да уништи законито учињени завјештај умрлога својега сродника, тај би тешко Богу сагријешно! Нашљедници завјештачеви дужни су као светињу поштовати пошљедњу вољу својега покојника. Свети значај потоњег завјештаја нашљедницима налаже дужност, да у што краћему року испуне потоњу опоруку својега умрлога сродника. За то

¹⁸⁾ Ручна свеш. књ. од М. Михаила стр. 97. Биоград 1867.

пада у гријех сваки онај, који из године у годину одлаже испунити оно, што је његов упокојени сродник завјештао.

На жалост овјде морамо учинити једну примједбу на један нешобожан и врло рђав обичај, који код нашега народа бива при смртнијема случајевима. Ево тога неумјеснога обичаја. Кад неко умре, онда његови присутни сродници ударе у плач и кукање. У овоме изгледа као да се надмећу, ко ће боље и веће. Иза подуже ове управе рећи нехришћанске ларме, један између њих, који је тобож најпаветнији, рече: „доста је! Имаћемо кад плакати и кукати, него да сада учинимо начин без чега не можемо.“ Они се онда одају на посао. Ако је случај у вароши онда бирају сјајније одијело, да покојника обуку, на богато рухо међу покојникове ордене и најпослије за појас оружје, као знак јунаштва! Са особитијем накитима (орнаментима) наручују му мртвачки сандук, приправљају вијенце, и што је више могуће настоје да буде што свечанији спровод. Ако ли је случај на селу, они иза плача и купања покојника обуку онако како могу. — Ставе му оружје и ордене ако их има, па онда шаље се неко у пазар, да купи што је нужно, као ракије, вина, кафе и т. д. Све раде како се не би застиђели кад им жалбеници (покајници) дођу из племена. Кад ово овако уреде, онда почну долазити покајнице. Власка својта плаче, а остали долазе гомилама једино из самога обичаја. Овако се мијења једна корпорација иза друге, кокле се изређа цијела нахија.

Разлога пића, цикоме не манкаје — Пије се, као да се из потока захваћа. И тако поред исреће, коју је покојникова кућа његовом смрћу претрпјела, немилост у пропашћује се. Дивље његовијех живијех укућана. Јер ако они немају дома то, што морају протрпјети тој жалости, они то све на дуг узму и своју кућу тијем грдно задуже!!

Но од свијех тијех гомила покајница, који на жалбу долазе ниједнога не можеш виђети, да падне на кољена, па да се срдачно за покојникову душу Богу помоли!! Мушки сједну па преко чибука заметну разговор и шаду. Женске опет на другу страну туже и наричу, и у тој жалосној појезији набрајају јуначка дјела покојникова и његове врлине тако, да то погдјекад прелази границе похвала, које често пута присутне на смјех изазове.

Оваки штетни обичаји као намазани по реду теку, али на жалост поред њих заборавља се оно, што је најнужније, а то: заборавља се молитва за спасење покојникове душе!!

Најпослије сјете се те позову свештеника, да на покојника метне крет. У некима мјестима само поруче свештенику да крет пошље. Ријетко је гдје обичај, да над умрлијем позову свештеника да чита св. Евангелије. Но и тамо гдје то бива, врло ријетко ко с пажњом слушају ријечи Божије. Најпослије бива и тога, да у некијема крајевима умрлога и без свештеника сахране, па га последије зову, да над гробом чита опијело!

У некијема мјестима, пошто покојника сахране, попере му на гробу махране, као симболе барјакā. Доносе и међу вијенце, јабуке и друго разво воће, које из љубави као дар својему покојнику доносе. Али врло ријетко ће се видјети, да се ко на гробу помоли Бог за душу умрлога.

Овај немил и неумјесни обичај овдје описујући удаљили смо се од

нашега правога предмета, па нешто изгледа, као да нам је намјера, да овијем изнесемо непобожност нашега народа. Није то, не дај Боже. Наш је народ добар, побожан и послушан. Њему је нужно, да га неко савјетује, а он је вазда и у свему готов на послушност.

А ко је на првоме мјесту у праву, да рђаве и штетне обичаје добријема замјењује? — Заиста надлежне грађанске власти, јер оне имају при руци принудна средства за извршење.

А шта могу духовне власти? Оне могу само савјетовати и поучити своју паству.

Зато смо овдје узели ријеч с намјером, да нашему прељубазноме свештенству обратимо пажњу, да народ савјетује на ону св. дужност, која свакога веже према својему умрломе покојнику одмах иза његове смрти и послје.

Ми знамо, како је тешко и мучно, кад некоме мили његов умре. То је удар, који срце потресе. А осјећај и бол срца не може, а да не изазове врели поток суза на очима, и дубоко жедање у прима.

Свештеник свјестан својега св. позива, мудријема и добријема савјетима знаће ублажити тугу ожалошћенијех сродника. — Он ће их увјерити да горко плакање и вреле сузе никакве користи не донесе њиховоме покојнику. Његова душа одвојена од тијела, кога они пред собом непомична и укочена гледају, има да се уздигне са земље на небо, и да изађе пред својим створитељем Богом, од кога је и постала. Њој тај далеки пут можда мање или више отежавају грехови, које је она заједно са својим слабомоћнијем тијелом у животу својему на земљи учинила!

На томе далеком путу она, по науци св. матере цркве, има да прође неколико митарства, т. ј. на неколико мјеста мора да даде одговор за оно, што је у животу на земљи учинила? Она није трепко оптерећена са висина погледа на своје сроднике, другове, знајце и пријатеље, па очекује њихове молитве, да је поткријепе и да умилостиве Бога, да јој изнемоглој пружи своју свемогућу десницу помоћи, да дође до својега вјечнога дома.

По њени погледи не находе одзива зато, што њени сродници, другови знајци и пријатељи бригу воде о ономе, што њој није потребно, јер немају — на жалост — појма о врло тешкоме положају, у коме се она тада налази!!

Не би мала одговорност панула на свештеника, кад ово не би објаснио својијема парохијанима: кад их не би савјетовао, да се одмах иза смрти својега сродника топло Богу помолу. Ако тако сродници за својега покојника буду радили, то њихове молитве поткријепиће духовна крила покојникове душе, те ће она тако духовно оснажена лакше доћи до своје Богом одређе вјечне куће.

Нека сваки свештеник у својој нахији каже, да још докле је њихов болесник жив, и то при потоњим тренутцима његовога живота позову духовника, да му чита молитве — канон на исход душе. — Духовник ће болесника при потоњему часу укријепити хришћанском надом на неограничену милост Божију. У то вријеме дужни су и сродници, да своје топле молитве

удруже са свештениковијема за спасење душе својега умирућега сродника.

Нека свештеник своје парохијане савјетује, да позову духовника, да над умрлијем чита св. Еванђелије. (У Русији над умрлим световњаком не читају Еванђелије, него Псалтир — Еванђелије читају само над свештеником.) Кад читање у кући почне свештеник, онда су сви присутни дужни пажљиво слушати св. ријечи Божије и прослављати Бога.

Нека свештеник научи све оне, који долазе да покојника жале, да се сви за покојникову душу Богу моле.

Нека се покојниково тијело из дома у цркву у своје вријеме понесе и нека се сахрани, пошто се за његову душу одслужи заупокојна св. литургија.

Ако су покојникови наслѣдници могући, нека тога дана удијеле милостињу сиротињи и тијем невољнике утјеше, а то што би остало дају нека заштеде од онога сувишнога трошка дају једносно за покајнице троше.

Нека покојницима служе заупокојне службе: трећи, девети и четрдесети дан. Нека какође сваке године на дан смрти покојнику служе заупокојну Божанствену св. Литургију и парастос.

Који парохијанин не би ове савјете примио и по њима се управљао, тај би тијем показао, да нема хришћанске побожности, ни љубави према својијема умрлијема сродницима.

ПЕТИ ДИО

1. О Епитимијама.

Епитимија је ријеч грчка, а значи: „казна“ или „забрана.“

Власт одређивати епитимије на оне, који се кају, и тако рећи, свезивати их својијема забранама за неко вријеме, црква је добила од самога Господа онда, кад је добила од Њега власт да може опраштати гријехове. Господ је рекао својијема апостолима, а преко

њих и грјешницима њиховијема не само: „елика аше разрьшите на земли, будућъ разрьшена на небесъхъ.“ (Мат. 18 18.) — Даље, не само: „Имже отпустите гръхи отпустятся имъ,“ но у једно и: „и имже держите держатся.“ (Деан. 20, 23.)

Апостоли по потреби употребљавали су ту од Господа дату им власт. Тако Св. ап. Павао чувши за пријеступ крвосмјешника Коринскога, па у жељи, да би га о тога грјеха ослободио, осудио га је на тешку епитимију заповједавши, да га одлуче од заједнице црквене овијема ријечима: „предати таковога сатанѣ, во измождение плоти, да духъ спасется.“ (I. Кор. 5. 1—5.) Кад је послије епитимија учинила своје спасително дјејство и преступник се покајао, опростио му је и заповиједао Коринћанима, да покајника опет приме у црквену заједницу. (II. Кор. 2. 6—8.)

Од апостолскога још времена св. црква употребљавала је епитимије ~~и да осуђивала~~ их је онијема, који се кајаху.

У прва времена ~~Христове~~ цркве покаянике постојале су и јавне епитимије, на којима покајници бивали осуђивани. Ове епитимије дијелиле су се према мјери грјехова на четири врсте. У прву врсту епитимије спадали су они покајаници, који су били осуђени, да на вратима цркве плачу, и плачући моле оне, који у цркву улажаху, да се они за њих Богу моле; јер њима није дозвољено било, да могу присуствовати јавноме Богослужењу. У другу врсту спадали су они покајаници, којима је било дозвољено, да могу присуствовати у притвору црквеном, и ту слушати св. службу, али то само докле би се свршила литургија оглашенијех. У трећу врсту спадали су они, којијема је било дозвољено, да могу ући у храм, и да могу донекле престојати св. службу, али они колико су у храму били морали су близу врата храма клечати. У четврту врсту епитимије спадали су они, којијема је било дозвољено, да могу заједно са вјернима стојати у храму и слушати ције-

лу службу Божију, но им није било допуштено, да се с вјернима могу заједно причестити. ¹⁾

Послије у току времена св. црква ублажила је овакве јавне осуде, те се данас покајаници не излажу тако строгијема епитимијама.

По правилима св. цркве духовни пастир, као лекар душâ, ове епитимије одређује за оне Хришћане, који се кају с том памјером, да их излијечи од њиховијех душевнијех болести.

Ово се не чини као да се тијем излије освета над грјешником за његове гријехове, нити да се тијем учини задовољење правди Божјој; него да се духовноме болеснику пружи духовни лијек, и да се из њега истријебе рђаве склопости, и да у њему ослабе све оне гријеховне навике, које га чине неваљалијем и недостојнијем сином св. цркве. Епитимије ваља сматрати, као нека предохранителна средства, да се њима опоменут покајаник у будуће чува од гријеха, због кога је на епитимију и осуђен.

У опоме смислу, у коме лекар болеснику прописује нека упуства, да се од појединијех ствари чува и уздржава, како му се не би пређашња болест повратила, у томе смислу и свештеник духовно обољеломе грјешнику одређује епитимију. Епитимија као духовна мјера употребљава се зато, да се грјешник не би опет поново повратио на пређашњи гријех) ²⁾

Као што је у лијечењу тјелесних болести једна цијел, а то, да болесник оздрави, а начин је лијечења различит, као што су и болести различите, тако исто са обзиром на многоразличност страдања при душевнијема болестима, потребне бивају и разноврсне лијечничке духовне вјештине — епитимије. — Свештеник — духовни лекар — кад код некога онази какав гријех,

¹⁾ Догматичко Богословље Макаријево. Пријевод Арх. Митрофана Шевића други дио стр. 276. Карловац 1896.

²⁾ Ручна свештеничка књига од М. Михаила стр. 82. Биоград 1867.

дужан је да најприје види, из какве је душевне моћи тај гријех потекао, и према томе треба да и сходан духовни лијек употреби, да не би случајно премашео своју цијелъ давајући лијек за једну болест мјесто друге.³⁾

Ово ваља вазда да свештеник има у памети, како би могао правилно поступати онда, кад има да грешнику епитимију одреди. Епитимија одређује се према врсти гријеха, према добу узраста, према положају, а и по мјери кајања покајаника. Кад се покајанику одређује епитимија, која се састоји у којему добротворству, онда треба одредити добротворство супротно од онога исповиједаноме гријеху. Тако на пр. среброљубцу треба одредити епитимију, да цркви, школи или другој којој добротворној цијели нешто приложи, и да сиромасима дијели милостињу; блуднику да пости, маловјерноме, да се моли Богу. Онијема, који кроз дуже вријеме нијесу долазили на причешће, нека нареди, да редовно празником посјеђавају цркву на св. службу; онијема, који мрсе у пости, нека нареди, да посте у дане кад није пост; онијема, који се опијају, нека нареди, да се уздржавају; крадљивцу, да поврати украдену ствар ономе, чија је она била; ономе, који је с неким у завади, да се помири са својим супарником; свијема онијема, који дају повода, да се други саблазне нека им према мјери пријеступа одреди епитимију.⁴⁾

У свакоме случају нека духовник пази и на то: је ли покајаник у стању извршити епитимију, т. ј. на пр. да не би сиромасу одредио да даје милостињу, или да прилаже цркви. Човјеку, који је заузет свакидашњијем послом и многостручнијема дужностима, да не би одредио, да иде у цркву на молитву у радне дане мимо празника. Епитимија, која се састоји у одлучењу од св. причешћа одређује се за јавне гријехове, или за особито

³⁾ Правила православне цркве с тумачењима Никодима Епископа Далмат. књ. II стр. 455, 458. Нови Сад 1896.

⁴⁾ Объ исповѣди протоіерея Евг. Попова стр. 94 С.-Петербургъ 1893.

велике гријехове. Тако онијема, који одступе од вјере, по гласу црквенијех правила, одређује се епитимија од 5 година, према околностима тога пријеступа, па и до саме смрти. Крвосмјешницима 12 година; прељубочинцима и блудницима од 7 до 15 година; кривоклетвеницима од 6 до 10 година; гатарима као убицама.⁵⁾

Оваква строгост у првијема вјековима хришћанства била је врло потребита зато, што у вријеме идолопоклоничкијех и незнабожачкијех гоњења попуштање могло је учинити велику штету и дати повода, да неки отпау од цркве и да се пуштају у неваљалства, које је могло бити од врло рђавијех последица за цркву. Али таква строгост односно епитимија, коју за гријехове одређују правила саборâ и отаца не сматра се таквом, да без сваке олакшице за сва времена и за све случајеве мора остати неизмијењена. Свети црквени оци, руководећи се према осјећају кајућега се грјешника (Григорије из Нисе пр. 2, 3, 4 и 5) обраћали су пажњу и на спољашњи његов подложај (Василије велики пр. 34.), па су тијем свијема свештеницима као савјет дали, да се безобзирно као за неизмјениве догмате не везују за дотична правила, која опредјељују мјере и границе епитимије. Него у примјени тијех правила, да поглавито имају на уму спасење душâ, онијех што се кају, па да у томе благоразумно поступају.⁶⁾

Ево како о томе говори 102. правило VI васионскога сабора: „Треба да они, који су од Бога добили власт, дријешења и везивања узимљу у обзир каквоћу гријеха, и како је расположен онај, који је сагријешо, и према томе, да пружају онакве лијекове, какви су за извјесну болест потребити, да се не би, не обзирући се на једно и друго, лишио спасења онај, који болује. Јер није једнака болест гријеха, него различна и мно-

⁵⁾ Вопросы на неповѣди свѣц. Григ. Дьяченко стр. 152. Москва 1897.

⁶⁾ Ручна свештен. књ. стр. 83.

гостручна, и баца многе огранке погибели, из којих се зло широко развија и надалеко распростире, докле се настојањем лијечника не заустави. Ради тога онај, који се лијечничком по духу вјешитином занима, мора најприје да разабере, какво је расположење грјешника, и да развиди, да ли он нагиње здрављу, или напротив својијем поступањем привлачи на себе болест, и на који он начин међу тим види свој живот, па ако се лијечнику не противи, и помаже душевној рани прилагањем наређенијех лијекова, ваља тада према заслугама и милости диоником га учинити. Јер код Бога и код онога, који је примио пастирску службу, све је старање у томе, да се поврати изгубљена овца; да се лијек пружи оној, која је змијом рањена, те да не удари о стрмине очајања, нити да се одузда на распуштени и нерасудни живот; него да свакиком начином или средством оштрих и стежућих или пак блажијих и слабих лијекова запријечи страдање, и да се постара, да рана зарасте, узимљући при томе у обзир плодове кајања, и мудро напућујући човјека, који је за небесним просвећењем позван. И ми зато треба да знамо и једно и друго, и оно што највише закон заповиједа, и оно што је за обичај везато; а у погледу онијех, који не признају узвишеност кајања, има се сљедити преданој установи, као што нас св. Василије учи.“⁷⁾

Св. Јован Златоусти у књизи о свештенству поучава духовнога пастира, да добро расуђује о онијема, који се кају, па све поједнако да не оптерећује строгим осудама без разбирања њихова осјећања.

„Не треба — вели — да просто по мјери гријехова налажеш казни, него да гледаш на намјеру осјећања покајаника, како не би више раздерао оно, што желиш, да као подерано сашијеш, и да дубље не пане онај, кога кад је већ пао желиш подићи да устане. Јер немоћни

⁷⁾ Зборник правила, пријевод Арх. Никодима Милаша стр. 85. Задар 1884.

и неумјерени људи, који су се повећој чести одали, да уживају свјетске насладе, ако су још подигнути високо и хвале се благородством, не поправљају се тако скоро и лако; а при добро употребљеноме начину, могу се бар у неколико уздржати, да не чине даље зло, у које су панули. Ако овдје пастир употреби строгост, и изрече строгу осуду, он овакве људе може још више покварити; јер душа, која изгуби стид пада у очајање, па тада нити слуша благе савјете, нити се плаши пријетње, нити се са добротинством умекшава, него постаје све горе..... Зато пастир мора врло много да мисли и да има многе очи, да би могао са свију страна видјети и познати стање душе. Као што се догађа, те многи губе наду, да ће се исправити и падају у очајање, држећи да су они изгубили спасење, јер не могу да издрже строге епитимије, тако неки кад не виде, да су доста строго за своја дјела кажњени, постају још слободнији гријешити и не бринути се да се поправе, него постају још гори, него што бијаху прије и смјелије гријеше, него што су прије гријешили.

Зато ништа не треба оставити без пажње, него све и потпуно испитати, изучити и дознати, па свакоме одредити оно, што ће му бити и од користи, како ти не би бадава долазио и тражио помоћи за своје спасење.“ 8.)

Онијема грјешницима, који су чинили тајне гријехове, има се налагати и епитемија тајна, како она не би могла другијема открити њихове гријехове, и тијем да се не би озлиједили они, и још више себе од спасавајућега пута одвратили. Међутијем, јавнијема грјешницима, као што су јавне блуднице и блудници, лупежи, разбојници, и т. д. за које се зна да су зла дјела чинили, треба одређивати и епитимије јавне. Јер у противном сличају, кад би јавни злочинци остали без

8.) Ручна свеш. књига стр. 85. Правила правосл. цркве с тумачењима. Никодим Еписк. Далмат, књ. I. стр. 211. Нови Сад 1895.

јавне епитимије, а међутијем зна се, да они својијем рђавијем поступком кваре општи морал, и саблажњавају цијелу околину, а овамо се без јавне епитимије заједно са другијема причешћују, поново би проузроковали нови саблазан зато, што би се изнијело, да суд црквени не чини никакву разлику између злочинаца и добријех Хришћана. ^{9.)}

Кад је некога свезао и кад је некоме забранио св. причешће један духовник, таквоме одријешити и дигнути епитимију не може други духовник, који би првome био по чину раван, осим онда, кад би био умро духовник, који је грјешника био на епитимију осудио; или кад би се лице запријечено находило при смрти, а ту се не би десио први духовник. ^{10.)}

Ако би се догодило, да се лице, које је одлучено, т. ј. епитимијом свезано, наводи при смрти, тада га може разријешити сваки прости свештеник, па ма да је томе покајанику такву забрану ставио и сами Архијереј.

Кад би се на суду код више духовне власти доказало, да је покајанику буди који духовник забрану неправилно ставио по некој пакости, онда у томе виша власт (архијерејска или саборна) ту забрану дигне и осуђеноме лицу допусти да се причести. ^{11.)}

Кад духовник наиђе при исповиједи на какву тешкоћу и у сумњи колеба се у оцјени, да ли да покајанику допусти св. причешће или да му то забрани, па не може да се ријеши у тој сумњивој оцјени, какву и колику епитимију да покајанику одреди, у таквоме случају свештеник треба, да тај гријех опише својему архијереју, не казујући име лица, које је гријех исповиједало. Тако он од својега епископа нека чека упуство, шта има да ради и како да поступи.

^{9.)} Руч. свеш. књ. стр. 88.

^{10.)} Ап. пр. 32.

^{11.)} I. васионски сабор пр. 5. Антиохијског сабора пр. 6.

Овако ваља свештеник да поступи у свијема сумњивијема случајевима, који би му се јавили при исповиједи, а у таквоме случају нигда не би смио открити име лица, које му је гријех исповиједало. ^{12.)}

Кад се свештеник увјери, да је на некога добро дјејствовала епитимија, онда може му нешто олакшати, или га по увиђавности и сасвијем од ње ослободити. „У овоме као примјер између осталогa можемо привести св. апостола Павла. Он је, као што смо већ говорили, на тешку епитимију осудио коринскога крвосмјешника заповједавши да се он одлучи и „и преда сатанъ на измождене плоти.“ А у каквој је ово намјери учинио? „Да духъ спасется“ (I. Кор. 5, 1—5.) А послѣ кад се је увјерио, да је епитимија у срцу грјешника изазвала срдечно жаљење, што је падао у такви гријех, и видећи га у толикој мјери раскајана, одмах га је од наложене епитимије ослободио. (Павл. 2. Кор. 7.) Апостол Павао овом епитимијом казнио је грјешника, али не зато, да том казном задобие правду Божију, већ да покајаника поправи.

Овај примјер као правило може послужити свакоме духовнику у смислу, да може спосходити ослобођењу од епитимије онијема, који се истинито буду кајали.

Из правила св. саборâ васнонских и помјесних, као и св. отаца јасно се види, да св. отци и учитељи црквени, ако и сматраху епитимије за казне, они их држаху за казне поправне, т. ј. да се помоћу њиховом грјешник поправи, и да се унапријед чува од тога гријеха. Према овоме данашњи духовници неће преферати, ако одреде нешто онијема, те су грјешили, а то: да учине какво добро дјело, као: да даду цркви уља, свијећа, тамјана, или да погдје-што жртвују на коју добротворну цијељ.

Епитимија утиче на душу покајаника, и тај душевни притисак побуђује га, да боље упозна своју кривицу

^{12.)} Руч. свеш. књ. стр. 81.

пред Богом и пред црквом, и то му снажи вољу, да се у будуће чува гријеха, који му је епитимију проузроковао.

Онијема, који се истинито кају, епитимија служи као правило за њихово будуће живљење, да избјегну такве духовне осуде.

Све што је овдје речено о епитимијама своди се на то, да је свештеник при одређењу истијех дужан познати тежину гријеха и мјеру кајања онога, који се исповиједа, па да према томе може одредити епитимију. Не буде ли свештеник имао толико знања и вјештине, да свакој душевној болести потребни лијек репцетом епитимије пропише, онда је своју цијељ промашио. Како би неко могао спремити лијек за болест, кад природе њезине не би познавао — вели св. Јован Златоусти?“ (књ. 2. гл. 3).

Бива случајева, да неки свештеници од ока одређују епитимије, а не обзиру се на стање покајаникове савјести и на природу гријеха.

У неким мјестима обичајено је, да се епитимије врло ријетко и само за тежке гријехове одређују, а у другијема напротив, као што је у Емалу и Дрездну, да се епитимије налажу. Како сваког обичај код првијех, тако и код потоњијех свештеника може се рећи, да се он само површно и несмислено обавља. Код оваквијех свештеника народ само из обичаја долази на исповијед, и послије ове опет остаје хладна и непробуђена срца, као што је и прије било.

Друкчије би сасвијем било, кад би се епитимије одређивале према природи гријеха, и кад би се покајанику давао напутак, по коме би се имао владати, па да епитимија од користи буде.¹³⁾

Свештеник је дужан поучити онога покајаника, којему има да одреди епитимију, да се моли Богу, и да епитимију сматра као заслужену казну, и да вјерује, да је она, као мелем привјена на рану душе његове бољетице. Даље

¹³⁾ Шест књига о свештенству Ј. Златоустога. Пријевод Протпрезвитера Јована Вучковића примједба 3. стр. 25—28. Нови Сад. 1894.

Најпослије нека свештеник покајанику каже, да епитимија постизава своју цијељ само онда, кад покајаник остави онај гријех, због којег је био подвржен епитимији.

Сваки је свештеник дужан знати, да су сви они, који су на епитимију осуђени, а тако и сви они уопће грјешници, који су запријечени од св. причешћа по уставу св. цркве дужни, да од својих епитимија буду разријешени читањем над главом свакојег од њих особите и за то одређене молитве, која је одма иза исповиједи у тробнику стављена под именом: „Молитва надъ разрѣшасымъ отъ задрещенія.“

Само по себи разумије се, да ову молитву треба читати над главом онога, који се разрјешава, и то онда, кад он послѣ свршене своје епитимије буде дошао, да пред свештеником исповиједа пријехове своје и да се приуготови за св. причешће.

Ову молитву такође дужан је свештеник прочитати и над главом онога, који је опасно бољестан, кад би га позвали, да бољесног исповиједа и причести, па ма то било да бољеснику рок епитимије још није истекао. У томе случају дужан је свештеник бољеснога покајаника разријешити и удостојити га св. причешћа. Ако би бољесник иза тога оздравио, тада је дужан опет наставити одређену своју епитимију.¹⁵⁾

II. Молитва за оне, који су себе клетвом свезали.

Осим епитимија, које свештеници досуђују онијема, који се кају, има случајева, да неки хришћани себе везују са разноврснијема епитимијама, као на пр. кад бољесник оздрави од неке бољести, он се Богу обећа, да ће отићи у неки манастир, да Богу благодари, што га је од бољести избавио; или се завјетује, да неће јести некијех јела, или да неће пити вина, и т. д. При томе често пута догађа се, да неки између њих ради бољег увје-

¹⁵⁾ Прак. рук. для свящ. Хойнацкаго стр. 151—152 Москва 1883.

рења, да ће заиста своје обећање извршити то и заклетвом пред Богом потврђују.

Није тешко претпоставити како погдјекад мучно бива на души онога, који кад да такво обећање Богу, а још је теже кад га заклетвом потврди, а последије није у стању да га изврши.

Ушљед тога често пута догађа се, да неки на исповиједи пред свештеником исповиједају, како су дали Богу обећање, да ће нешто извршити и да су то клетвом потврдили, али последије да нијесу били у стању да то испуне. Гдјекоји између таквијех не задовољава се једнијем обичнијем разрјешењем од свештеника на исповиједи; него жели, да му духовник прочита односну молитву.

Нека то свештеник пажљиво испита, па ако се увјери, да покајаник збиља није у стању испунити своје обећање и заклетву; онда ради умирења покајаникове савјести, последије обичнога разрјешења на исповиједи нека духовник над главом таквога покајаника прочита и молитву: „о сунцихъ въ заповѣдяхъ и себе клятвою связующихъ.“¹⁶⁾

Том приликом свештеник је дужан поучити покајаника, да унапријед нигда не даје слична обећања и заклетву, које последије није кадар извршити. Свештеник има власт једно обећање замијенити другијем, које покајанику не би тешко било испунити. И тијем би покајаник остао мирне савјести и потпуно утјешен.¹⁷⁾

Ову молитву свештеник може читати и над онијема, који су на пр. у великоме гњеву себе предали врагу (демону дјаволу). А тако у опће и над свијема онијема, који чине неразумне клетве.

Ако би који покајаник при исповиједи духовнику исповиједао, да по некој рђавој навици подјекад себе или своје домаће куне и проклиње, таквога нека духовник

¹⁶⁾ Молитва ова налази се у великоме требнику на стр. 159.

¹⁷⁾ Нова скрижалъ ч. IV. гл. XXXIII.

савјетује, да то у будуће строго избјегава доказавши му да је то велики и тешки гријех. 18)

Послије таквога савјета нека духовник над главом покајаника очита ову молитву: „Молитва о дерзостно клењушихся.“ 19)

Овом молитвом свештеник моли се Богу, да покајаника у будуће избави проклињања.

18) Свящ. Гр. Дьяченко стр. 157.

19) Ова молитва наоходи се у великоме требнику стр. 160.

Л Е К Ц И Ј Е

И З

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима

За своје ученике Богословско-Училишске Школе

САСТАВИО: **Лазар Т. Церовић.**

(Наставак) **CRNOJEVIĆ**

III Свето причешће (евхаристија).

Св. причешће је таква тајна новог завјета, посредством које вјерни, под видом хљеба и вина, прима само пречисто тијело и крв Христову ради вјечног живота, јер се тијем најтјешње сједињује са Извором живота — нашим Спаситељем. Ова св. тајна наткриљује све остале тајне, јер и ако су ове спасоносне, ова је најспасоноснија, а уз то је и жртва, која се Богу приноси за све живе и мртве, што се помињу приликом дробљења св. Агнеца и умилоствивљава Божанство. Осим овога у осталим се тајнама дају вјернима они дарови, које је Спаситељ својом крсном смрћу сте ао, а овдје нам Он предлаже самог Себе за храну, своје сопствено тијело и крв, те се и вјерни непосредно са Њим сједињују. Најзад ова св. тајна надмашује све остале и својом тајанственошћу, недостижношћу, пошто се у њој чуднswатим начином сама материја тајне: хљеб и вино, задржавајући свој првашњи облик, претвара у право

тијело и крв и невидљиво утичу пуноћом своје благодати на вјерне, дачим у осталим св. тајнама сама материја остаје онаква, каква је, неизмјењива, а на вјерне видљивим путем утиче невидљива благодат Божја (на пр. при крштењу вода, при миросању св. миро—не мијењају се).

Још од најстаријих времена св. причешће има различита назвања: *евхаристија* (εὐχαριστία — захвала), *триеза Господња* (τράπεζα δεσποτικῆ), *вечера Господња*; *тајна оллара*, *тајна свештена* *тајна Божанствена*, *тајна небеска*, *тајна страшна*; *мијело Христово*, *мијело свето*, *мијело спасоносно*; *крв Христова*, *крв часна* *причешће*; *чаша страшна*, *чаша живота*, *чаша спасека*; *света*; *жртва*, *тајанствена жртва* и т. д.

Св. причешће је тајна Божанственог поријекла, ксју је Спаситељ зарана обећао установити и показати њену силу и значај, како би се вјерни припремили да приступе овој великој и страшној тајни. Ово обећање Његово избија из оних ријечи, које је Он упутио Јудејцима, говорећи: *Ја сам хљеб животињи. Очеви ваши једоше ману у пустињи и умријеше; али ја ово хљеб, што с неба силази да не умр онај, који од њега заложу. — Ја сам хљеб живота, који с неба сашао и ако ко заложу од овог хљеба, биће жив, јер је хљеб, што га ја дајем — мијело моје, које ја дајем за живот свијеста* (Јоан. 6, 47 - 51). А кад су се Јудејци чудили и између себе препирали: како Он може дати своје тијело другима за храну, Спаситељ им поново јасно одговара: *Заиста вам кажем, ако не једете од мијела Сина Човјечијег и не пијете крви Његове, нећете имати у себи живота. Ко од мијела Мојег једе и од крви Моје пије, имаће живот вјечни и ја ћу га ускрснути у пошљедњи дан. Тијело је Моје право брашно и крв је Моја право пиће: ко једе од Мојег мијела и од крви Моје пије — у Мени пребива и Ја у њему.* (Јоан. 6, 53—6) А св. Игњатије у својој посланици к Римљанима изражава силну жеђ за примање ове св. тајне: „Хљеба Божјег желим, хљеба небеснога, хљеба живота, хљеба, који је тијело Исуса Христа, Сина Божјег, који се у доцније вријеме родио из рода Давидова и Аврамова; и пића Божјег желим, крви Његове, која је љубав трајности и вјечног живота.“ *)

У оно доба, када се примицаше највећи јудејски празник — пасха, која предзначаваше од постанка свијета заклато Јагње; дан, у коме требаше, да се то Јагње закоље на крсном жртвенику и узме на себе гријехове свега свијета — прохтјело

*) Опыт прав. догм. Бог. епископа Сильвестра. т. IV, стр. 431.

се Спаситељу нашем у ове најважније околности установити св. тајну причешћа. У ово доба одвећ рано, прије него што Јудејци започињаху свој празник, пошаље Он своја два ученика, да Му у Јерусалиму припреме мјесто и све, што је потребно за то славље. А оне исте ноћи, када ће Га непријатељи ухватити, долази са дванајесторицом својих ученика у приређени стан, врши старозавјетну пасху, умива ученицима ноге, дајући им примјер понизности и узајамне љубави, опет им предвјешћује своје муке и страдања, указује самог издајника и најпослијед приступа установи ове свете тајне: узевши хљеб, помоливши се Богу, преломи га и рече: „примите, јдите — сие естъ тѣло мое, еже за вы ломимое — сие творите въ мое воспоминаніе. За овим по вечери подигне чашу и рече: пиите отъ нея вси, сія бо естъ кровь моя новаго завѣта, яже за многія изливаема во оставленіе грѣховъ (Мѡ. 26, 26—8; Марк. 14, 22—4).

Видљива (спољашња) страна св. причешћа.

Видљивој (спољашњој) страни ове св. тајне припадају: 1) материја, што се употребљује при овој тајни, т. ј. хљеб и вино; 2) свјештена радња, за вршење које се ова тајна врши и 3) — што је најглавније — *присци* уз које и бива само претварање хљеба и вина у право тијело и праву крв Спаситељеву.

I. Материја. — 1). Хљеб мора бити прије свега *ши ничи*, јер су га у те дане и сами Јудејци употребљавали, а и св. црква од вајкада, пошто се за св. причешће узимало од оног хљеба, што су га доносили вјерни на заједничке скупове ради братских трпеза и вечере љубави — *агапе*, ¹⁾ и ради потпомагања сиротиње. Затим хљеб треба да

1). Код напоменуемо ријеч „агапи“ неће згорега бити, ако двије преговоримо више о њима, јер су оне предходници свете тајне причешћа, а одликују се својом високом религиозном идејом љубави браства и јединства свију вјерних чланова цркве. Оне су имале различита назвања: *ἀγάπη*, *γάλαξ*, *κοινὴ* и т. д., али највише се употребљава ријеч „ἀγάπη“, која се у новом завјету срета више од 120 пута у више значења, а уопште означава љубав — хришћанску љубав. У почетку су оне имале узвишени религиозни и легурђијски карактер. На овим вечерама позивати су хришћани без разлике чина или стања, знатни и прости, богати и сиромашни и сваки је доносио, колико је кадар био, те је тако постојала братска трпеза, на којој је било: хљеба и меса, рибе и поврћа и вино се дозвољавало у ограниченој количини. И код других народа постојао је обичај заједничких трпеза, али су оне имале сасвим одређене грађанске цијељи на пр. грађанског уједињења, у Јудејаца (*εὐδοκία*) трпеза за странце и путнике, али ни у једнима се идеја браства и једнакости није тако

је *чист*, јер то захтјева важност и светост саме тајне и, најзад, мора бити *квасан*, а не *пријесан*, јер је на квасном и сам Спаситељ установио ову св. тајну прије јудејске пасхе, а сјура дан су га већ судили, осудили, приковали и скинули са крста и то баш онда, кад се Јудејци тек припремаху к светковини своје пасхе, значи: Он је употребио квасни хљеб онда, кад су га и сами Јудејци у својим кућама употребљавали, пошто није још био дошао онај дан, у који избацаху из куће квасце свију врста. Да је ово овако, тврде нам и јеванђелисти, који управо указују на квасни хљеб „*ἄρτος*,” за разлику од јудејског пријесног „*ἄζιμων*.” Јудејцима је по закону одредијено било употребљавати пријесни хљеб само *седам дана* у години, те се јамачно не би они сагласили употребљавати га на свагда, и ако им је ту употребу сам Бог преко Мојсеја одредио. Но пошто су сами апостоли на јерусалимском сабору прегледали и скратили тај закон, то и употреба пријесних хљебова остаде тек као „*тънь законная*.”

јасно изразила, као у хришћанским трпезама. Код Јудејаца истина имају ове трпезе (синекдохије) прту религиозног карактера, те неки хоће, да је са аганом упореде, али поред тога, што немају генетичке везе, разликују се својом цијељу. Прва је намијењена странцима и путницима, а друга свима хришћанима; прва потпомаже оне, што су у невољама, друга уз то тежи к братском сједињењу са Христом. Јудејци су још имали и свечане трпезе, на којима су, по Јосифу Флавију, појединци звали своју својту *СРНИЦА СЕ СЕ РОБО СЕ ДРОВАЦ И У СУБОТНИ ДАН*, тако, да је, како нам прича јеванђелист Лука, и сам Спаситељ са својим ученицима на Њима учествовао. Укратко бисмо могли рећи: ако се узме у обзир спољашња страна агана, оне имају свој прецедент у Јудејским синекдохијама, али кад се узму у свој пуноћи њиховог унутрашњег садржаја, — оне састављају сасвим нову појаву, која се јавља на хришћанском земљишту. Скромност и пристojност украшавали су ове трпезе. Јаки говор и смијех није се допуштао. Ту су се читали поједини одломци из св. писма, бесједе на основу прочитаног и пјевање св. пјесама, а гдје кад су се овдје читале епископске посланице с извјешћајима о разним црквеним догађајима и јуначким мученичким подвизима, а ово је имало веома важног значаја ради ојачања слушалаца у хришћанској вјери у трудној епоси хришћанског гоњења. На ред су пазили епископи, свештеници и дјакони, те зато су агане и имале узвишени морални и летурђијски карактер. Ево како их Тертулијан описује у својој знаменитој анологији:

„Значај и цијељ наше вечере открива се из самог назвања њеног: она се зове „*агана*,” што по грчки значи „*љубав*.” Не знам с каквим трошковима да је скопчата била та вечера, она доноси корист у том одношају, што ми чинимо трошкове ради добротности, с циљу да пружамо помоћ и олакшамо судбину јадних сиромаха. Ми хоћемо, да се сиромаси нахрађују с наше трпезе, јер смо убијеђени, да су они особито Богу мили. Значи, ако је значај наше вечере толико похвалан, то по овоме судите и о осталом реду. Ту нема ничега рђавог, ништа непоштеног. У нас не сије-

2. *Вино* — мора бити од правога гроздја, чисто и црвено, јер је Спаситељ ријечима: *пите отъ нея вси, сия естъ кровь моя* — додао још: „*глаголю же вамъ, яко не имате пити отъ нынѣ отъ сего плода лознаго, до дне того, егда е пию съ вами ново во царствіи Отца Моего*“ (Мѹ. 26, 27—9). Због тога је и црква од најстаријих времена увела у употребу *чисто* од лозе вино, јер то захтијева светиња саме тајне, а *црвено*, јер оно самом својом бојом највјерније преставља нашим душевним очима крв Христову. Ово се вино блажи са водом, јер је тако Спаситељ урадио на тајној вечери, а још и због тога, што из његових ребара, кад Га на крсту разапетог прободоше копљем — „*абіе изыде кровь и вода.*“

II. *Свештена радња*, којом се ова св. тајна обавља, т. ј. летурђија, што се дијели на три дијела: проскомидија, летурђија оглашених и летурђија вјерних. На првом дијелу приправља се материја за св. тајну, напомињући нам ону припрему братске

дају прије него се помоле Богу: једу онолико, колико им је потребно да утоле глад; пију онолико, колико приличи трезвеним; насићавају се онако, како доликује онима, који памте, да им се треба поћу Богу молити; разговарају се онако, како доликује онима, који су убијеђени, да их чује Господ. Пошто умију *руде и жуде* сваки се изазива на средину, хвали Господа пресмом, како не може, било из свстог писма, или из своје главе. Из овога се види, колико је ко пио. Одавде се разилазе, али не због тога, да попуњују *пруне* разбојника, или *сталице* оних, што бјеже по улицама, или оних, који хоће да задоволе *сврбе* старости, него да се по обичају старају о скромности и трезвености, као што доликује онима, који су се на вечери не само гостили, колико учили поретку“ (Apol. 39).

Из овога се види, да се ова хришћанска триеза одликује универсалношћу, вишом идејом љубави и братства, упућене на славу Божју, као што је и свагдашње религиозно одушевљење, које прати Хришћанина у свему његовом животу и раду служило руководећим принципом свим бићем радити на славу Божју. Овога никако не налазимо у веселим јудејским пировима. Идеја заједничког хришћанског јединства у Христу водила га је не само к свеопштем братству и јединству у мислима и осјећању, него и у обичном животу и то ни из чега није могла рељефније избити, као у вечерама љубави, гдје се рушила свака разлика између слуге и газде, богаташа и сиромаха, племића и свјетлињс. Ове су вечере у свима члановима хришћанске општине будиле дух љубави и једнакости у оним тешким данима гоњења: У исто вријеме оне су имале и педагошки значај, јер они Јудејци, који би пријешли у хришћанску општину, увјерили би се, да су сви они нападаји и осуде јудејске неосноване против начина живота хришћанског, те, разочарани у своје прво вјеровање, пуни радости, што су прешли у истиниту вјеру хришћанску — постајали би заклетим непријатељим истог јудејства, а врући заштитници хришћанства. *)

*) Из мојих академских прибиљезака по лекцијама летургије мог професора у Петрограду, Др. Н. В. Покровскога.

трпезе, када су вјерни доносили по могућности своје домаће производе за јело; на другом дијелу, летурђији оглашених, спремали су се вјерни, да приме ову св. тајну, а могли су присуствовати некрштени и сви они грешници, који се кају за своје поступке, а желе ступити у црквену заједницу, па ту слушају службу и поуку црквену. Овдје су могли присуствовати и сами расколници и невјерници; на трећем пак дијелу, летурђији вјерних, приступа се извршењу саме страшне тајне за саме вјерне, због чега су сви остали морали излазити из цркве на поклич: елицы оглашенны изидите — оглашенны изидите, да никто отъ оглашенныхъ, елицы вѣрны“ могу у цркви за то вријеме Богу се молити.

III. Најважнији акт св. летурђије, на којој се врши св. тајна причешћа, наступа онда, када свештеник, у име свију вјерних, приступа Богу с молитвом и ријечима: примите ядите... и пиите отъ нея вси..., којом приликом невидљиво на свете дарове силази Дух Свети и бива само претварање хљеба и вина у право чисто тијело и крв Спаситељеву. Значи — саме ријечи, заједно са молитвом, коју свештеник говори као заповијед самог Спаситеља, кад је наредио: „сѣ творите вѣ мос воспоминаніе“ (Лук. 1, 2—19) састављају једну непрекидну радњу и на њима се оснива сва важност св. тајне, јер се без њих не може обавити иста. Зато наша Света црква вјерује и држи, да се на Светој летурђији претварају тијело и крв Христова, надахнућем и утицајем Светога Духа, посредством оних ријечи, које епископ или свештеник управља Богу Оцу у молитви: сотвори убо хлѣбъ сѣй честное тѣло Христа твоего, а еже вѣ чзши сѣй честную кровь Христа твоего, преложивъ Духомъ твоимъ святымъ“. (Прав. исп. чл. 1, одговор на 107 питање).

Невидљива (унутрашња) страна св. причешћа.

Невидљива страна св. тајне причешћа састоји се у оном тајанственом претварању обичног хљеба и вина силом и надахнућем Св. Духа у право тијело и крв Спаситељеву. У овом моменту Он сам лично присуствује при овој тајни, као онај „хлѣбъ животный, иже спедшии съ небесе“, у ком су га смислу и сами Јудејци разумјели, што избија из њихових препирања, а тако су га разумјели и Његови ученици, па се чуђаху: како би се смјели усудити јести тијело свог премилог учитеља: „кто можетъ его послушати?!“ Да је ово овако мора се вјеровати, јер обично Спаситељ говораше својим ученицима: „вы

друзи мои“, а као таквим, као својим друговима није Он могао говорити алегоризмом, него просто, буквално, друштвено, јер у противном случају ријечи: једите моје тијело и пите крв моју, па ћете имати живот вјечни — не би имале смисла, јер би Му то били највећи крвници, а међутим за то баш добијају оно, што нијесу заслужили; а на против, онима, што му не пију крв и не једу од тијела, пријети смртном казном. Доста је оволико, па да се јасно види, да Спаситељеве ријечи треба узети онако просто, како их је и изрекао, али не напошто као симболе или алегорије. С овим се слаже и Мојсијев завјет с Богом и народом израиљским, када је прагом телећом крвљу кропио народ говорећи: „сия естъ кровъ завѣта, егоже завѣща къ вамъ Богъ“ (Евр. 9, 20; исх. 24, 8), а ова проливена крв није ништа друго, него одјек крви оног Јагњета, што се доцније закла на крсном жртвенику за гријехове човјечанства.

Да заиста Спаситељ присуствује при вршењу Св. тајне причешћа, види се из претресања о њој на свима васеленским саборима. Тамо се на пр. на I-ом вас. сабору говори: „На Божанственој трпези ми не треба просто да гледамо изнешени хљеб и чашу, већ, уздижући се умом, треба вјером да разумијемо, да на свештеној трпези лежи „Агнецъ Божій, вземляій грѣхи міра.“ (Јоан. 1, 29) којег свештеници приносе на жртву; а, примајући с вјером чесно тијело и крв Његову, дужни смо вјеровати, да су то предзнаци нашег усавршења.“ О овоме се претресало, као што поменусмо, на свима васеленским саборима, нарочито на седмом, гдје се, међу осталим, говори „да није ни Господ, ни Апостоли, ни Оци бескрвну жртву, коју свештеници приносе, никада називао сликом (образом), него правим тијелом и прагом крвљу (*ἀλλὰ αὐτὸ σῶμα καὶ αὐτὸ αἷμα*)...

Како спаситељ присуствује у тајни св. причешћа и пошљедице тога.

Ако узмемо у обзир саме ријечи, које је Спаситељ при установљењу ове тајне изговорио, онда ће нам јасан бити и начин Његовог учешћа у истој. Тамо се помиње, да се хљеб и вино претварају у право тијело и праву крв Његову, а не говори се, да Он пребива заједно са хљебом, или над хљебом, или под хљебом (*in, cum, sub pane* — протестанти); не, сама материја, баш она иста — хљеб и вино, задржавајући свој стари облик, за душевне наше очи бивају претворени помоћу силе и надахнућа св. Духа у право пречисто тијело и

крв господњу. Није Исус Христос рекао: у хљебу, што вам га дајем, налази се тијело моје, или: заједно с овим хљебом, или: под овим хљебом; нити пак: у овом је вино крв моја, него је јасно и одређено рекао: ово је тијело моје, а ово је крв моја, а ни једно ни друго не могу постати оним, што су постали, прије него се свестрано претворе у означене дијелове.

Још у периоду васеленских сабора свети Оци и учитељи црквени потпуно су вјеровали, да у овој светој тајни присуствује право тијело и права крв Спаситељева, ма да су то држали за велику тајну, која је недоступна човјечијем разуму. „Ко има око вјере, тај јасно и свијетло провирује Владику и пуним вјерским убјеђењем једе тијело невиног Јагњета, Јединородног Сина небеског Оца, не пуштајући се у испитивању вјере Божје, јер вјера ова, која утиче на нас, предвиђа будућност и вазда се зове вјером, а не истраживањем. Вјерујеш ли, мој драги, да се Јединородни Христос због тебе родио на земљи тијелом? Па што се пушташ у истраживање?! Ако си радозналица, онда те не треба назвати вјерним, него сумњивим. Буди просто вјеран, са својом вјером причешћуј се пречистог тијела Владичиног с пуним убјеђењем, да заиста ђукаш од самог Јагњета. Христове су тајне бесмртни огањ. Зато не буди сумњив, да не изгориш у примању тајна. Патријарх је Аврам предложио небеским Анђелима земаљска јела, и они су јели. Велико је изворно чудо виђети, како бестелесни једу на земљи оно, што им се предложило за храну животну. Али превазилази сваки ум и сваку науку оно, што је за нас учинио Јединородни Исус Христос, Спаситељ наш, даровавши нама тјелесним за храну и пиће огањ и дух, тијело и крв своју“ (св. Јефрем Сириј).*)

Примједба. Ријеч „пресушествление“ не објашњава начин, којим се хљеб и вино претварају у тијело и крв Господњу, јер то није кадар нико постићи осим једног Бога, а напрезања оних, који би жељели то достићи, могу бити само пошљедице глупости и швиндерлука. Тијем се само указује на то, да се хљеб и вино послѣје освећења претварају у тијело и крв Господњу не формално, не символички, не сувишком благодати, не саопћењем или надахнућем саме Божанствености Јединородног, и не претвара се каква случајна припадљеност хљеба и вина у случајну припадљеност тијела и крви Христове, каквом год промјеном или смјесом, него, као што прије рекосмо, истинито, заиста, стварно хљеб постаје баш право тијело Господње, а вино сама крв Господња. (Послање. ист. патр. о прав. вјери чл. 17).

*) Силвестрљ, т. IV, стр. 457.

Христос Спаситељ у тајни св. причешћа присуствује свим својим бићем: тијелом и душом, која се не одваја од тијела, својим Божанством, које је сједињено са његовим човјештвом, без обзира на то, што се само хљеб и вино претварају у тијело и крв Христову, а пошто је то тако, пошто се Његова човјечија душа не одваја од тијела, Божанство од човјештва, тијело од крви, јер оно „воставъ отъ мертвыхъ уже не умираетъ.“ (Рим. 6, 9.) — то у свакој и најмањој честици, ма на колико се она дијелећи ситнила, и у свакој и најмањој капљици вина — налази се цијело тијело Спаситељево, и Он ту по својој суштини сам присуствује душом и Божанством и као савршени Бог, и савршени човјек, али не никако као какав дио од Његовог тијела или крви. Тако је од вазда вјеровала наша св. црква, а на светој литурџији сретамо ријечи: „раздробляется и раздѣляется Агнецъ Божій, раздробляемый и нераздѣляемый и николиже иждываемый, но причащающіяся освящайи.“

Занимљиво је, каквом силом убојења и живошћу износи нам велики васеленски учитељ Златоуст вјеру у лично присуство Спаситељево при овој светој тајни: „Кад Христос каже: сіе естъ тѣло мое — ми ћемо се у томе убиједити, вјеровати и гледати на то духовним оудом, јер нам Христос није ништа дао чулнога, него сведуховно, као чулним стварима. Тако при крштењу преко чулне ствари воде саопштава нам дар, а духовно дјејство састоји се у рођењу и препороџају или обновљењу... Колико их сада има, што говоре: ја бих желио виђети лице Христово, облик, хаљину, цревље! — Ево Га видиш (у причешћу), дотичеш Га се, једеш од Њега. Ти желиш виђети Његове хаљине, а Он ти дозвољава не само да Га видиш, него и да Га се дотакнеш и једеш и примаш унутра. Зато треба се вазда трезвено држати, јер не предстоје мале казне онима, који се недостојно причешћују. Замисли, како ти мрзиш издајника, и оне, што распеше Христа. Па чувај се, да и сам не постанеш кривац против тијела и крви Христове. Јер није се Он задовољио само тим, што је постао човјеком, што су Га били и удавили, нег нам још и Самог себе саопштаје и не само вјером, него нас и самим дјелом снабдјева својим тијелом. Какав пастир пита овце сопственим дијеловима? Но што ја говорим — пастир, кад често има и таквих мајака, које своју новорођену дјецу дају туђим дадиљама. Али Христос не учиње тако: Он нас пита сопственом крвљу и посреством тога сједињава нас са Собом.“*)

*) Сильвестръ, т. IV, стр. 459.

Не треба да нас брка на пр. то, што се света летурђија и на њој св. причешће врши на све стране свијета — и тијело Спаситељево и крв Његова вазда је једна те иста. Он ту у свима црквама лично учествује свим бићем својим: „И ако у једно исто вријеме бива много летурђија по васелени, али не постоји много тјелеса Христових, већ један исти Христос заиста фактички присуствује, једно Његово тијело и једна крв у свима појединим црквама вјерних. И то не због тога, што тијело Господње, које се налази на небу, силази на жртвенике, него зато, што хљеб претварања, који се одвојено приређује у свима црквама и по освећењу претворени постаје један исти с оним тијелом, које је на небу, јер је у Господа вазда једно тијело, а не више њих по разним мјестима. Зато је и ова тајна, по општем мњењу, најчудеснија, која се само вјером достиже, а не мудролијама људске мудрости“. (Посл. о пр. вј. чл. 17). „Првосвештеник наш приноси је жртву, која нас очишћава; ту исту жртву, која је тада принесена била, приносимо и ми сада, јер се она не исцрпљава. Ово бива за спомен онога, што је онда било: сие творите въ мое воспоминание — наредио је Спаситељ. Не какву другу жртву, него онакву исту, какву је онда приносио првосвештеник. Свагда, непрестано и ми приносимо, или још боље рећи, свршавамо успомену оне исте жртве“.*)

CRNE GORE ĐURĐE

Пошто се једанпут хљеб и крв Спаситељева у летурђији претворе у право тијело и праву крв Спаситељевоу — они као такви на свагда остају, нити се опет повраћају у свој првобитни облик, без обзира на то, да ли ће их вјерни примати или не, јер је и Спаситељ прије изрекао ријечи: „сие естъ тѣло“... и „сја естъ кровъ моя“... него ли је исто предложио својим ученицима. Ето због чега се и чувају честице освећених Дарова, да би се њима, у случају нужде, могли причестити они, који раскрштају на свагда са овим привременим животом. Зато се од најстаријих времена у извјесне дане и врши св. летурђија на раније освећеним даровима, због чега се и назива „преждеосвященная“. Сила светости и велики спасоносни значај њихов захтјева, да им је потребно одавати оно поштовање и клањање, какво самом Спаситељу доликује, јер су ове свете честице право тијело и права крв Његова.

*) 7 тајна новог зајета, пријевод Митрополита црногорског Митрофана стр. 109.

**Ко може вршити тајну св. причешћа, ко ли јој приступити?
Како се треба за то припремити?**

Још од времена самих апостола, којијема је Спаситељ изрично наредио: „сие творите въ мое воспоминаніе“ (Лук. 22, 19; 1 кор. 11, 24, 25), право вршити ову свету тајну припало је њиховим пријемницима — епископима и помоћницима ових — свештеницима, а приступити јој могу сви они, што су прошли кроз врата крштења и постали дјеца црквена, јер „единъ хлѣбъ, едино тѣло есмы мнози — вси бо отъ единого хлѣба причащаемся“ (1 Кор. 10, 17); а иначе није никоме дозвољено, као на пр. незнабошцима, Турцима и уопште оглашенима, као ни онима, што су се једанпут одрекли свете вјере ушљед јереси или раскола, или које је наша црква због каквих-год тешких гријехова искључила из своје заједнице, а то нам напомиње и сама диоба свете летурђије, па којој при почетку трећег њеног дијела, летурђије вјерних, морали су сви остали из цркве излазити, „да никто отъ оглашенныхъ, елицы вѣрны“ буду ту, којом се приликом у њиховом присуству вршила и предавала под обадва вида ова света тајна. „Сви у потпуној једнакости удостојавајмо их се, али не тако, као што је то било у старом завјету, јер је тамо од жртве једно свештеник окушао, а друго народ; онамо није дозвољено било народу приопћивати се од онога, од чега се причешћивао свештеник. Сада тако није, него се свима предлаже једно тијело и једна чаша“. *)

Светој тајни причешћа дужни су приступити сви вјерни, без разлике пола или узраста, тако да и младенци посредством ње питају своју невину душу и тијело своје спасоносном благодаћу Божјом. Одрасли, прије него приступе овој страшној тајни, дужни су се за то припремати искреним кајањем ради очишћења своје савјести, те за то проводити вријеме у побожном размишљању о Богу, Његовој изобиљној милости, доброты и трпеливости, у посту и молитви, имајући вазда на уму Спаситељеве ријечи, по којима: „идѣи и пїиѣи недостойнѣ, судѣ себѣ истѣ и пїстѣ, не разсуждая тѣла Господня“. (1. Кор. 11, 28—9). „Молим вас, пристунајмо к тијелу са страхом и чистотом — вели Златоуст. — Кад Га видиш предложена, тада кажи самом себи: ово ме тијело чини, те нијесам већ земља и пепео, нијесам већ заробљеник, него ослобођеник, и надим се, да ћу помоћу Њега поћи на небо и да ћу тамо добити приправљена блага бесмртнога живота, блаженство с Анђелима и заједницу са

*) Сильвестръ, т. IV, стр. 479.

Христом. То је оно исто тијело, што је било окрвављено и прободено копљем и свој васелени напунило изворе спасења — крв и воду... То су исто тијело поштовали источни мудраци (волхви), кад је оно лежало у јаслима. Угледајмо се и ми, небески становници, на те туђоземце. Они, видјевши Га у пеленама и јаслима, а не видјевши ништа од овога, што ми сада видимо — приступили су с великим страхом и трепетом, а ми Га видимо не у јаслима, него на жртвенику; видимо не жену, која Га држи, него предстојећег Свештеника и Духа, који с великом благодаћу предложено окриљује. Шта више ми и не видимо оно просто тијело, као што су Га волхви видјели, него већ познајемо и силу Његову и све домостројство Његово; познајемо и све, што се преко Њега свршило, јер смо били научили све тајне. . Као што нијесу у царским палатама најважнији шаренији дуварови и златни кров, него је важније царско тијело, које на пријестолу сједи, тако је и на небесима тијело царско. То исто можеш и ти виђети на земљи: не Анђеле и Арханђеле, не небеса и небеса небеса, него видиш оног самог, који је над свим тим прави владалац. Је ли истина, да ти видиш на земљи оно, што је од свега најважније, па не само што то видиш, него и дотичеш Га се и окушаш? **НАЦИОНАЛИСТИ** долазиш у свој дом? Зато, дакле, очишћавај своју **ДУШУ** и **КА** припремај срце за примање те тајне“. *)

CRNE GORE ĐURĐE

„Ко једе хљеб Господњи и **СИМОНОВУ** **ВАШУ** пије недостојно, тај сам себе осуђује, као год што и при обичној чаши или хљебу најбоље врсте, кад је добро расположење, добро и утиче, а кад је рђаво расположење, производи осуду; тако и комадић, што га Спаситељ даје, једанак је с оним, што га је дао осталим Апостолима заједно с ријечима „примите јдите — и послужно им је на спасење, а Јуди на осуду, јер тек га је окусио, ушао је у њ сатана. Ако хтједнемо то да сравањујемо с чим, то ово је слично ономе, кад најбољи за тијело хљеб ојачава грозницу, која већ постоји, дочим у здравом стању помаже здрављу. Тако исто већином и истинита ријеч, упућена болесној души, која се не нуждава такве хране, руши је и чини је грђом, те је на тај начин за њу још опаснија. У овоме убјеђује ме комад, којег је Исус умочно и предао Јуди Симонову Искаротскоме“, (Ориген). **)

*) 7 тајна новог завјета... стр. 94—5.

**) Силвестрљ, стр. 447.

Неопходност примања св. причешћа под обадва вида и корист ове свете тајне.

Кад се сјетимо оне Спаситељеве изреке „ядый мою плоть и пийй мою кровь — иматъ животъ вѣчный“ (Јоан. 6, 53—4), онда ће нам јасно бити, да је сваком православном хришћанину од пријеке потребе приступити овој светој тајни, по примјеру првих хришћана, који „по вся дни терпяху единодушно въ цркви... во общеніи и преломленіи хлѣба“ (Дѣян. 2, 42—9), јер се тада сваким даном вршила служба Божја и сваком приликом су се вјерни причешћавали.

Ко се по свом упорству или љености не причешћује овом Божанственом храном — осуђује сам себе на вјечне муке, што га у загробном животу чекају. „Аще не снѣсте плоти сына чловѣческаго, ни пиете крови его — живота не имате въ себѣ“ (Јоан. 6, 53—4). Да би хришћанин избјегао ове зле послѣдице, које би га могле снаћи због његове немарности, или дрскости, наша црква и препоручује и наређује, што чешће се сједињавати са Спаситељем преко ове св. тајне, обично четири пута за вријеме четири главна годишња поста; ако ли му није никакo могуће толико, онда бар једанпут у години дужан се исповиѣти свештенику и скинути са своје савјести оно, што га, као смртног, тишти, па, добивши преко свештеника опроштај, тако чист и оправдан причестити се „во оставленіе грѣховъ и жизнь вѣчную“.

Сви вјерни имају подједнако право користити се светим даровима, по заповиједи Спаситељевој, без разлике свјетског или духовног чина, зато су дужни и сви вјерни примати свету тајну причешћа у обадва облика, без икаквих симболичких тумачења и извијања, којима би се нарушавала заповијед оснивача ове тајне. Давати некеме право причешћивати се са хљебом и вином, а некеме само са хљебом — грѣх је. Зар није Спаситељ рекао да смо „плоть отъ плоти моей и кость отъ костей моихъ?!“ Па како да има више право, виши дио у заједничког Оца свију нас ко-год у заједничкој Христовој цркви, нарочито у тајни св. причешћа! „Да искушаетъ чловѣкъ себе — вели св. апостол Павле — и тако отъ хлѣба да ясть и отъ чаши да пиетъ“. — Није ли ово довољно, па да се види очигледно, како западна црква скраћује својој пастви пуноћу благодати велике и страшне тајне св. причешћа. „Причешћавај се како тијелом, тако и крвљу Христовом зато што ти се под обликом хљеба даје тијело, а под обликом вина

крв, како би, причестивши се тијела и крви Христове, учинио себе сатјелесним и једнокрвним са Христом^{*)} „Једи тијело и пиј крв Христову, ако желиш себи живота.“^{**)}

Велика је и неоцјењива корист за сваког вјерног црквеног члана, кад с вјером достојно приступа Св. Причешћу, јер се сједињава са извором самога живота — Спаситељем и остаје на свагда жив, сјећајући се мученичких страдања и смрти свог избавитеља, напредујући и уздижући се у духовном животу с пуном основаном вјером у ускрснуће и сретни вјечни живот.

Свето Причешће као бескрвна жртва, њен одношај и својства к жртви крсној.

Још од првог свог постанка наша црква вјеровала је, да се на хришћанском жртвенику приноси Богу права бескрвна жртва, која се свијема вјерним раздаје као спасавајућа духовна храна, а с друге стране приноси се као жртва Богу „о всѣхъ и за всѣ“ и то нам напомиње голготску жртву, измучено тијело и проливену крв „за животъ мѣра“ (Јоан. 6, 51). „На светој трпези лежи Јагње Божје, које је примило гријехове свега свијета“ (I ник. саб.) И Јудејци су у старом завјету приносили Богу жртву, али жртву нечисту и недостојну Богу, која је доласком обећаног Месије изгубила своју силу и значај и коју Апостол Павле назива „трапеза бисовская“ за разлику од хришћанске жртве, о којој говори: „Имаш олтаръ (θυσιαστήριον — жртвеник) — отъ негоже не имутъ власти ясти служащій съни“ (Евр. 13, 10; 1 кор. 10, 18).

Прическа, евхаристична, жртва по својој суштини једна иста је, која и крсна, јер се и овдје приноси на жртву Богу оно исто тијело, пролива се она иста крв, тајанствено то врши онај исти првосвештеник, исто Јагње Божије излаже се радо на смрт за срећу свега људства, а то је Христос Спаситељ. Оваква жртва својим својствима је не само похвална и благодарна, него и умилостивљавајућа, јер се приноси за све човјечанство, за живе и за мртве. Похвална и благодарна је за то, што онај, који је врши, поред тога што пред освећењем спомиње у молитви велика дјела и добротинства Божја, која је чинио за нас — слави и благодари сва лица пресвете Тројице, а присутне вјерни у најглавнијем моменту вршења ове св. тајне из дубине

*) 7 Тајна новог завјета;... стр. 111.

**) Ibidem.

душе благодарећи Бога, пјевају „Тебе поемъ, тебе благословимъ, тебе благодарим, Господи!“

Ево како о томе св. Кирил Јерусалимски прича: „Пошље серафимске пјесме, осветивши се овим духовним пјесмама, ми молимо човјекољубивог Бога, да пошаље св. Духа на предстојеће дарове, да Он претвори хљеб у тијело Христово, а вино у крв Христову, јер, без сумње, до чега се додирне Дух свети, то се освећује и претвара. Зато хљеб у св. причешћу, послѣје призивања св. Духа, није више прости хљеб, него тијело Христово. До светог призива св. Тројице, евхаристички хљеб и вино били су обични хљебо и вино, а послѣје призива, хљеб је постао тијелом Христовим, а вино крвљу Христовом *).

Пошто је крсна жртва принесена за то, да се Божанство смилује на грешни свој народ, те да се преко самог жртвоприносиоца измири небо и земља, Бог и човјек, а ова је једнака бескрвној, има са њом једнаки значај, силу и цијељ — то се и бескрвна с истим правом назвати може умилостивљавајућом; а то је напоменуо сам Спаситељ кад је рекао за хљеб: „еже за вы ломимое“ и за крв: „яже за вы и за многія изливаемая во оставление грѣховъ“.

Али и пак, што се тиче облика и околности самог приношења жртве, оне се разликују знатно једна од друге. Могли бисмо укратко рећи, да крсна жртва служи као сјеме или корјен, а бескрвна као дрво, које је поникло из тог сјемена и јача се на оном корјену, отоле се храни животворним соковима и израшћује спасавајуће плодове животне, а обадвије заједно, ма да се разликују међу собом — сачињавају исто једну нераздвојену жртву, једно исто благодатно дрво, које је Бог на Голготу усадио, које окриљава својим тајанственим гранама сву цркву и пита својим спасавајућим плодовима све оне, који траже вјечни живот. Сва је разлика у главnome та, што је на крсту Спаситељ лично сам Себе принио, своје тијело и своју крв на жртву Богу, а у овој бескрвној жртви приноси се Он исти под видом хљеба и вина; онамо је Он сам као првосвештеник извршио чин саме жртве, а овдје, ма да тајанствено то исто Он чини, ипак то ради преко црквених пастира; онамо је принесена крвава жртва, јер је Он заиста лично мучен био и на крсту распет, а овдје се врши преко тајанственог претварања хљеба и вина у право тијело и крв Његову, без оних мука,

*) Сплъвесрѣ, т. IV, стр. 470.

пролића крви и смрти, зато се и назива бескрвна и бестрасна. Још је та разлика, што је крвном жртвом савршено задсвољена правда Божја за гријехове свега свијета, а ова бескрвна приноси се само за оне, који је примају, њом се причешћују; и најпоследња прва је само једанпут на Голготи принесена, а ова пошљедња приносила се и приносиће се на све стране свијета све до другог доласка Спаситељева на земљу.

(Наставиће се.)

—**—

ОМИЛИТИКА ИЛИ УПУСТВО У ЦРКВеноМ БЕСЈЕДНИШТВУ

за своје ученике Богословско-Училишњске Школе

по Ј. Амфитеатрову и Н. Фаворову

саставио: **Л. Поповић.**

(Наставак.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
Моралне истине.

§ 18. Практични предмети за проповијед.

Проповједничко учење уопште треба да има практични правац, т. ј. ма о чему ми говорили у својим бесједама, — било то тумачећи Св. Писмо, излажући истине догматичне и др. — увијек се треба старати, да из тог учења истичу добри савјети за хришћански живот и рад; тим прије ово треба имати на уму кад ријеч иде о проповиједању практичних истина, које саме по себи чине најопширније одјељење проповједничког материјала, или потпуну систему истина, коју у појединостима одвећ је трудно или управо немогуће изложити. Да би проповједник знао о којим му истинама морала треба говорити његовим слушаоцима, најбоље му се обратити к самом животу народњем и оним склоностима, које су код њих завладале, те да из живота и рада неке хришћанске заједнице, као из неке живе књиге, чита и бира за предмет осуде у свом апостолском раду све оне недостатке, које је он код њих опазио; на основу њих проповједнику ће најјасније бити, о којим правилима владања и против којих порока треба му говорити чешће и са већом силом. Ваљани бесједник ће се старати, да повјерене му људе разумљиво упозна са хришћанским дужностима према

Богу, ближњим и самом себи, обрађујући сваку од ових трију група засебно и темељито. У кратко, сваки истинити пастир дужан је руководити повјерене му људе на свим путовима и догађајима како породичног ¹⁾ и грађанског, тако и црквеног њихова живота, како би се постигла једна свагдашња цијељ, а на име: „да совершень будеть божій человекъ, на всякое дѣло благое оуготованъ.“ ²⁾

Али и ако живот народа, са свима својим поступцима и радњама, најјасније може показати бесједнику, о чему му треба проповиједати, ипак црква нам је дала извјесни систем предмета, у којем се садрже све главне дужности и врлине хришћанске према Богу, другим људима и самом себи, те зато овај указатељ практичних предмета за црквену катедру може послужити бесједнику као главно упуство у његовом пастирском раду. Од тих практичних предмета за црквену проповијед најважнији су: *десет заповијести, молитва Господња, блаженства јеванђелска и црквене заповијести.*

Казујући народу истине хришћанског морала, проповједник треба увијек да има на уму, како ће развити код њих *војал о духу хришћанског* ¹⁾ *надања*, ²⁾ *др* ³⁾ *на* ⁴⁾ *ко* његови слушаоци не буду имали истинитог погледа на битност или душу хришћанског живота и рада, то они неће бити у стању правилно ни судити о моралном значају разних поступака и радња, те ће врло често, ушљед овог важног недостатка, примати за врлину оно, што у самој ствари није врлина (као н. пр. Фарисеји.) Тим прије проповједнику стоји у дужности улити својим слушаоцима дух хришћанског владања и с тога, што није могуће ни упамтити сва она правила, колико има различних случајева и прилика, по којим необходимо треба да се мијења и сами правац хришћанских радња; али кад неко разумије дух Христових заповијести, томе неће потребно бити давати подробна правила за његово владање, јер ће у стању бити да удеси своја дјела у сагласности са моралним захтјевима. Разумије се, да дух хришћанског закона најбоље се усваја и укорјењује испуњавањем самих прописаних моралних закона, јер у колико

¹⁾ Богати извор правила о домаћем животу и владању хришћанина налазимо особито у књизи Соломоновој, Сираховој, посланицама апостолским и др. Из посланица особито су важна ова мјеста: 1. Кор. VII. VIII. XI. 1—17; Еф. V. VI. 1—9; Кол. III. 17—23. IV. 1—6; 1 Сол. IV. 11—12; 2 Сол. VII. 6—16; 1 Тим. II. 8—18; 1 Петер. III. 3; 1 Тим. V. 1—21; Тит. II. 1—9. III. 1—2; Јевр. XIII. —

²⁾ II Тим. III. 17. —

тачније успуњујемо Божије заповијести, у толико је и савјест наша свјетлија и морални осјећаји живљи и ведрији; но почем се духовно искуство добија постепено, то и за оне, који треба да прођу пут духовног усавршавања, врло ће од користи бити, да се упознају са самом основом хришћанског владања, те ће и човјечији живот и рад, васпитан у том духу, добити животну силу и прави хришћански значај.

Као образци за проповиједање моралних истина могу нам послужити многи зборници познатих бесједника, како старијих, тако и млађих учитеља Цркве, а особито св. Отаца, који су нам оставили велико мноштво бесједа практичног садржаја. У истим поукама најјасније се цртају дужности човјекове према Богу, ближним и самом себи, као и морална висина оног доба, у којем су ти велики учитељи живјели. Они су настављали народ не само у високим истинама морала, већ су им говорили и о предметима, по изгледу, од незнатног значаја (н. пр. Златоуст говорио је о обући, одјећи и т. д.), но којима се ипак има у виду хришћанска цијељ. На основу тог разноврсног практичног проповједничког рада могуће је и саставити најопширнију систему моралних истина, која може послужити и за народ и за школу као поуздано средство у великој цијељи хришћанског усавршавања.

§ 19. Правила за излагање моралних истина са црвене катедре.

Пошто је проповједник, према духовној потреби народа, одабрао предмет, о којему ће говорити својим слушаоцима, потребно му је обратити пажњу на сами начин излагања извјесних моралних истина, како би и сами успјех био поузданији и цијељ достигнута. Главнија правила за овај рад ова су:

1) Свако морално учење треба да стоји у тијесној вези са православном догматичним учењем, на којему је и основано; јер у противном случају оно неће бити по све хришћанско учење, већ учење обичног ума, па баш и кад би се у њему налазиле корисне поуке за живот. Кад би ми, н. пр. говорећи о трпљењу почели упозоравати своје слушаоце да човјек треба да сноси све биједи овога свијета једино с тога, што је исто необходимо, или пак због моралног преимућства и добрих пошљедица, које

¹⁾ На српском језику понајбољи су образци ове врсте: бесједе митроп. Михаила, еп. Гаврила шабачког, еп. Теофана Живковића, Никанора Грујића, Јанићија ужичког, Ј. Вукадиновића проте земунског, еп. Сергија Каћанског и еп. Герасима Петрановића.

бивају ономе што трпи, пред оним који, ушљед слабости воље и другог, није у стању сносити тегобе и несреће земног живота, то у овом случају ми би им излагали стоичко, а не хришћанско учење о овој врлини; јер хришћанско трпљење није просто усиљавање стати више свију земаљских несрећа, већ добровољно судјеловање у *крсту Христовом*, који нам је својијем животом и радом дао примјер и заповијест, да Му шљедујемо, како би нас за сва наша страдања, патње и уздања у Њега, удостојио борављења са Њим у царству славе Оца Небесног.

2) Већином су све моралне истине, саме по себи, просте и у главном сваком познате. Свако, н. пр. зна, да треба љубити Бога и ближњег, да не треба убијати, красти, бити самољубив, себичан и т. д. Ово су све истине, које у начелу свако зна; но ако ми не докажемо потребу ивих истина, то и наши слушаоци тек само ће чути наше ријечи, а на дјелу остаће они исти, који су и прије били; јер наш сухопарни говор, без убјеђења, николико неће утицати на срце и ум присутних, те ће исти или наскоро заборавити наше савјете, или тек им испане случај да на дјелу примјене неки морални захтјев, неће га испунити; или, на пошљедку, ако и оне, да њихово владање није како би требало, опет неће одјерити грчку савјести за учињене неправде. Због овога проповједник *стоји у задатку*, да, с једне стране, покаже најближу *примјену* за живот и рад својих слушалаца неког моралног захтјева, како би они, што је могуће јасније, увиђели *кад и зашто* нарушују неку заповијест Христову; с друге опет стране потребно је не толико учити их правилима врлина, колико се старати да их *убиједимо*, да је заиста потребно исте заповијести испуњавати, увијек престављајући врлину и пороке у оној боји, која им је својствена, како би сваки усвојио себи она осјећања, која према истим пороцима и врлинама гаје достојни хришћани. Против овога правила често се гријеши. Тако, н. пр. многи у својим бесједама устају против раскоши и богатства, а међу тим богатих слушалаца и нема, те нијесу ни у стању предати се раскоши; нападају судце за њихове неправде, а судаца пред собом и не виде; или пак притворно хвале правосуђе, а међу тим сам је *увјерен*, да влада неправда ¹⁾, мито, ајтер и др. По неки пут, опет, са пламеним

¹⁾ Природно је овдје упитати се: да ли у проповиједи може се говорити о политици? Питање се рјешава различно. Неки неправилно мисле, да ако проповједник са катедре буде говорио о стварима политичког карактера, да ће тим унизити свој авторитет, јер се прихваћа посла, који не приличи свештеничкој служби. Но почем света свештеничка служба

жаром доказује неку истину, која је сама по себи проста и јасна без сваких доказа; међу тим исти заборављају, да није толико потребно доказивати је, колико, тако рећи, показивати слушаоцима, како би они увијек склоњени били да врлину усвоје и на дјелу примијене, а од порока да се одвраћају и бјеже.

в.) Даље, није довољно убиједити и склонити слушаоце да испуне неку истину, већ им треба показати и средства, помоћу којих ће је извршити. Проповједник ће н. пр. убиједити неког, да послуша Христову заповијест о љубави према непријатељима, али чим му испане прилика, да на дјелу примијени ову велику љубав Спаситељевоу, он је неће бити у стању извршити, јер не зна како му у том случају треба поступати. Због овога се и тражи, да проповиједник има толико искуства, да, ако не за све, то бар за обичније врлине, умије пружити згодна средства, помоћу којих се оне достижу. Ово је једно од најглавнијих правила у казивању моралних истина, за које се и тражи велико искуство у духовном животу. Млађи проповиједници могу се користити искуством других, старијих и паметнијих људи, примјењујући и туђе и своје искуство како на себе, тако и у учењу моралних истина појерених му људи.

г.) Најпослије, почети идеал савршенства, којег прави хришћанин треба да достигне у току овог земаљског живота, не може се достићи тако одједанпут, то се и тражи нека поступност и при излагању моралних истина. Због овога је потребно, да проповједник најприје предаје народу такве практичне истине, које ближе стоје к унутрашњим душевним тежњама и животном стању његових слушалаца, па тек последије овог да им казује учење о хришћанском савршенству; јер како би н. пр. изгледало, кад би ми најприје говорили својим слушаоцима о томе, како ће обуздавати најскривеније грешне помисли, кад се још нијесу

захтјева, да пастир цркве прима к срцу интересе сваког њеног члана, то му стоји у дужности, да га и руководи кроз сав његов живот. Н. пр. ако буде покренуто питање о правди или неправди, ако се маса занесе вихором бујних страсти и себичних интереса, од којих би моралу пријетила опасност, то зар би умјесно било са стране бесједника, кад би за вријеме те друштвене трзавице говорио нам о апстрактним предметима вјечности? Ово би било одвећ жалосно и не у своје вријеме. За то, дакле, треба знати, да бесједник никад неће обратити хришћанску катедру у трибуну кад год потреба изазове да говори о стварима политичког карактера, али у овим случајевима треба му увијек имати у виду не само да утврди поредак и мир, већ да препорочи људе тако, како би сачињавали свет царод, људе одабране. —

навикли да савлађују најгрубље тјелесне жеље и страсти, као: пјанство, лакомство, убијство, тјелесни гријех и др. Зато, као што и свако сјеме не успијева подједнако на свакојој земљи и у сваком времену, тако исто треба да разумно поступамо и држимо се постепености, кад сијемо сјеме на духовне благодати.

Црквено-обредне истине.

§ 20. Предмети ове врсте за проповијед.

Богослужење цркве и њени обреди примају и под својим окриљем руководе човјека од колијевке до гроба. Све догађаје у човјечијем животу, како важне тако и обичне, црква је премудро осветила особитим тајнама и молитвама: крштењем духом и водом прима она хришћанина из утребе материне у своја њедра; душевне наше силе поткрепљује тајном Евхаристије, а тјелесне Јелеосвећења; ступање у породични живот освећује тајном Брака и т. д. Зид ли се кућа, прима ли војска оружје и барјак у рату против непријатеља домовине, крећемо ли на далеки пут, почињемо ли се учити и др. црква нам увијек предњачи величанственим и важним разноликим обредима, који, својим молитвама, Взагодтрѣцима, водосвећењем и побожним духовним пјесмама и предварањем кољена, стављају печат Христове благодати на сва наша предузећа. Но не гледајући на сав значај и сјајност обреда православног богослужења, многи не разумије његов унутрашњи значај. Прост народ, по својој грубости и незнању, уплијеће у обреде наше цркве разне предрасудке и заблуде, те ушљед неразумијевања правог њиховог садржаја, приписује им неки измишљени значај; други опет, због своје лакомислености, гледају на обреде црквене као на ствари, које ништа особито не значе, ушљед чега се код њих развије неки индиферентизам к богослужењу. И у колико непросвијећена маса радо тражи нешто надприродно онамо, гдје га никако нема, у толико опет и људи са лажном просвјетом не желе видјети и признати божанствену силу и прет онамо, гдје он заиста постоји. Упознати са важношћу и значај м црквених обреда проповједник је дужан тим прије, што не само садржај, већ и поредак црквених служба већини је непознат, те због овог неразумијевања богослужења слушаоци га и не прате с интересом, јер не могу одржати оно унутрашње побожно пастројење духа, које би код њих било онда, кад би бар, у главном, разумјевали све оно, што се пред њима догађа. Према реченом јасно је, на што проповиједнику треба обратити нарочиту пажњу онда,

кад има у виду упознати своје слушаоце са обредним богослужењем или спољашним карактером цркве:

а) Проповједник је дужан, на првом мјесту, са свом силом и речитошћу старинских пастира и учитеља цркве истицати *пошребу, високо достојанство и велику важност* обредног богослужења; треба му убиједити своје слушаоце, да се хришћанин не може обићи без обредног служења Богу, као што ни тијело не може живјети без душе; треба им са одушевљењем преставити високо достојанство, дивну љепоту и величанственост обредâ, који су установљени у она срећна времена, када је дух вјере заиста становао на земљи, и када су свети оснивачи ове спољашње одјеће наше вјере потпуно постигли сvezу духовног са материјалним, те су умјели и духовној садржини дати најприличнију видљиву форму; треба живо представити свештену важност и значај обредâ, којима се најбоље може развити код слушалаца побожни укус у стварима божанственим.

б). У појединости пак треба обратити пажњу на склоп, поредак и значај свију видова богослужења, као и на све оно, што се к њему односи. Тако: вечерње, јутрење, дневно богослужење, разна „последовања“ и друге црквене радње, које се обављају у цркви и на другим мјестима, као и разне богослужабне књиге и ствари, које се употребљавају при богослужењу, — садрже у себи *богати и драгоцени* проповједнички материјал, са којим се у ердни и искусни бесједник *може послужити* у свом учитељском раду.

в.) Најпослије, почем у божанственој нашој религији нема више, светиј и спасоносније службе од св. литургије, која је служба над службама, или главни стожер, око којег се групишу све остале службе (вечерња, јутрења и др.) служећи јој као припрема или допуна, — то и поредак и значај св. литургије треба да буде особити предмет за црквену поуку; јер поред пуноће, изобиља, поучности и дубоког значаја истина, које се у св. литургији садрже — има и особито црквено правило, које налаже свештенику не само да мора сâм разумијевати дух и значај највећег и најважнијег богослужења — литургије, већ и да објашњује и другим људима њен значај и важност. Велики значај и светост божанствена литургија има с тога, што се у њој садржи емисао *историјски, догматични, морални и тељанствени*; али, тумачећи је, проповједник треба особито да има у виду цијељ моралну, а сви остали значаји литургије треба да потврђују и просвећују само ту оралну цијељ. Тумачење треба да се врши у духу и по учењу Православне Цркве; зато се нај-

строжије забранује свако произвољно тумачење не само смисла божанствене службе, већ и свега онога, што њој припада. У осталом не треба заборављати, да тумачење и објашњавање обреда наше цркве треба предузимати само онда, кад се примјети, да народ или слабо разумије неке радње, или се не односи к њој са потребном пажњом и страхопоштовањем, или пак ако, због своје лакомислености или гордости, уплијеће у њу разна сујевјерства и своја лична тумачења.

§ 21. Правила за излагање обредног учења.

Поучавајући народ у обредним предметима са црквене катедре, најлакше се може смести и највјештији проповједник, јер је баш ово она копча, која везује тјелесну и духовну нашу природу, гдје је, тако рећи, унутрашњи смисао и осјећај изражен у спољашњој видљивој форми, због чега проповједник треба да је одвећ обаврив, како не би промашио или недомашио прави значај наших црквених обреда. Кад буде ријеч о тајанственом и симболичком значењу поука ове врсте, треба увијек имати на уму, да само ондје налазимо тајанственост и симболички значај, гдје ~~на налази~~ ~~сама~~ црква и васионски учитељи, строго чувајући се ~~еванђелијских~~ ~~расуђивања~~ и закључака. Међу свима ~~најзначајнијим~~ ~~које~~ ~~црква~~ даје предметима и стварима, које се при св. богослужењу ~~у~~ ~~потребљавају~~, највише треба, као што смо рекли, истицати ~~морални циљ~~, не губећи, у исто вријеме, из вида ни догматично и историјско значење обредног учења. —

Свештено-историјске истине.

§ 22. Потреба ових истина и главни предмети.

Библијска и црквена историја проповиједају о постанку, учењу, животу и судбини Христове религије. Високе истине наше вјере јесу дух и унутрашња страна хришћанства, а историја њена је живот тога духа, који је представљен споља, у искуству, у дјелима религиозних људи. Зато и хришћанска историја, као и свака историја уопште, садржи у себи много пријатног, разумљивог и убјеђавајућег. Једна и иста поука, која је састављена у тону размишљања и по законима логике, не гледајући на све одушевљење и љепоту ријечи, никад није толико пријатна, као кад се освјежи додавањем занимљивог историјског елемента, који главну истину још већма потврђује, а слушаоце расположи на пажњу; човјек, по самој природи,

још од дјетинства, радије слуша приповиједање о историјским догађајима, него ли да ко сам расуђује, због чега и историјски метод обучавања врло је природан и може се рећи, да је он најподесније средство за васпитавање народа. Тим више је интереса и користи од уплијетања у својим бесједама свештено-историјских истина с тога, што је наша православна црква одвећ богата историјским догађајима, успоменама, светковинама и установама, тако да нема ни једног дана у години, у којем не би црква чинила спомен једном или многим угодницима Божијим; у свој системи наше вјере нема правила ни поуке, за коју не би било образаца и свијетлих примјера у духовно-историјским споменицама. Није потреба говорити о богатом материјалу ове врсте, који се налази у Библији; споменућемо, да наше богослужабне књиге, црквени мјесецослови, пролози, патерици, Чети-Минеје тако много садрже у себи живота и духа хришћанског, да ниједан прави бејседник не смије обићи овај пребогати проповједнички материјал, који му, најпослије, олакшава и сами проповједнички рад тим, што га ослобођава од тешкоће проналазити све нешто ново за своје поуке, почем у њима може изнети богата факта, мјесто апстрактних суђења, који извесним истинама дају више пуноће и једрине, а у исто вријеме пружа се zgodna прилика, да се не истиче личност бесједникова, већ, напротив, да може одобравати или шибати владање хришћана свота доба под завјесом прошлости, — без да се истиче његова личност.

Разумије се, да проповједнику није ни потребно, нити пак могуће, да употреби сав историјски материјал, због чега је потребно да чини паметни избор, гледајући по важности самог историјског догађаја и духовне потребе слушалаца.

Главни предмети из свештене историје за црквену катедру ови су:

а.) Важнији догађаји св. историје, који, према мјесту проповиједања и приликама, могу изазвати силнији утицај на живот и обичаје народа. Такви н. пр. историјски догађаји, око којих се групишу сви остали, јесу: створење свијета и човјека, првобитно стање и гријех наших прародитеља. потоп, извор јеврејског народа за чување истините вјере, оснивање и ширење новозавјетне цркве, и др. О свима овим догађајима треба говорити кратко, али језгровито, старајући се да у присутним пробуди како узвишене осјећаје и мисли, тако и радосно душевно расположење за живот и будућу нашу судбину.

б) Библијска лица, као: св. патријарси, пророци, апостоли, мученици, светитељи и други угодници Божији, које слави како уопште сва васионска Црква, тако у појединости и наша Православна. У њиховом животу и раду ми ћемо наћи одвећ поучног материјала, који нам може послужити у бесједама као образац за уређење и утврђење како породичног нашег живота, тако друштвеног и црквеног, показујући нам високим примјерима онај дух и карактер хришћанске вјере, љубави и наде, којима су се одликовали поједини свети мужеве у земаљском животу. Но ипак из броја праведника треба бирати за образац оне угоднике Божије, којих живот, карактер и рад садржи у себи више духовног и поучног, те и потпуније представља собом извјесне врлине и захтјеве хришћанског савршенства. -- Вриједно је овдје споменути, да свештеници и у овом случају не треба да пренебрегавају и чисто мјесним захтјевима својих слушаца. Тако, н. пр. бесједник треба да излаже и историју оних угодника Божијих, који су се прославили својим светим животом у нашој домовини, јер се народ са великим поштовањем односи к њима и долаз из далеких крајева да им се поклони. Поред овога, проповједник треба да говори и о животу и раду оних светитеља, који су живјели у *Византској* *Католици*, мјесто или породица слави, као и оног *Судодиса* *Божјег*, *Руделаву* којег је неки храм посвећен, или пак имена којег *Светог* *Дарохијани* носе.

в.) Од свију лица из библијске историје, особито првијенство треба давати и најодушевљеније проповиједати живот и рад нашег Спаситеља и Пречисте Богоматере, како би хришћани, по могућности, у цјелини знали земаљски њихов живот. Податке о земаљском животу и раду Господа Искупитеља треба црпети из јеванђелског учења, али старати се, да га, по могућности, представимо слушаоцима у цјелини, не пуштајући се у какве-год научне студије, полемике и друге тепикоће, којима се само може нашкодити поучности, која се има у виду. Историјске пак податке о животу Пресвете Богородице треба узимати како из јеванђеља, тако и из црквеног предања, н. пр. из једне посланице св. Дионисија Ареопагита, или из Чети-Минеје, гдје су ова предања скупљена уједно.

Образаца за поуке из свештене историје врло је много. Н. пр. слова св. *Григорија Назијанзина*: нагробно у похвалу свог брата Кесарија, слово на смрт свог оца Григорија, похвално слово Вас. Великог, слово у спомен светих мученика Макавеја, прво обличително слово на Јулијана Одступника и др; св. *Василија Великог*: слово на мученицу Јулиту, на муч. Варлаама, на

40 мученика, похвално муч. Теодору, Ефрему Сирину, надгробно Пуљхерији, кћери императора Теодосија Великог, исто надгробно његовој жени императрици Флакиљи и др.; *Св. Григорија Богослова*: пасхална слова св. Кипријану, Атанасију Великом и др.; *Св. Амвросија Медиоланског*: надгробно слово императ. Теодос. Великом и свом брату Састиру; *Св. Јована Златоуста*: слова у похвалу св. ап. Павла, слово о Давиду и Саулу, слова о молитви Ане, матере пророка Самуила, слово о трпљењу и страдању Јова. Од руских писаца могу послужити за образац многа слова *св. Димитрија Ростовског* у спомен св. Гурија, светих и др.; *Теодана Прокоповића* — слово у спомен св. Александра Невског и друга похвална надгробна слова; даље, преосвјешт. Филарета, Гедсона Кривовског, Инокентија Пензенског и других. ^{1.)}

^{1.)} На српском језику има приличан број бесједа из свештене историје; споменућемо проповијед на св. Стефана и бесједу на св. Саву *Јована Јермића*. —

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
L. Богдановић, парох
CRNOJEVIĆ

Побожни слушатељи!

Света православна Црква посветила је сјутрашњи дан, т. ј. прву суботу ускршњег поста имену св. великомученика Теодора Тирона. Отуда је та субота прозвана Теодоровом.

На данашњи пак дан свети се у цркви Теодорово кољиво и народу се дијели; а св. Јован Дамаскин спјевао је канон пјесама у славу св. Теодора, кога смо, хвала Богу, и ми час прије отпојали.

Па дај да видимо, шта нам причају свете црквене књиге, зашто је црква завела тај обичај, да се на данашњи дан Теодорово кољиво свети и народу дијели, и зашто је сјутрашња субота посвећена св. Теодору Тирону?!

* * *

Грчки цар Јулијан одметне се од Христа и поче служити и клањати се идолима. За то га је црква прозвала апостатом-одступником. Овај цар је грозно мрзио и жестоко прогонио Хришћане. Па знајући, како Хришћани строго поштују и папе

пост, а хотећи се над хришћанском вјером поругати, нареди епарху или заповједнику градском, да се све јестиво и храна, што се на пјаци продаје, сваког дана прве неђеље поста шкропи крвљу идолскијех жртава, како би се хришћани, који су се по својем закону тијех жртава имали чувати, купујући то јестиво и једући га оскврнили. Епарх града изврши ову нечовјечну заповјест цареву.

Но, богољубазни Хришћани, може ли се извршити нешто, што света воља Божија неће, па ма то била и заповијед царева? Не може, јелте! Тако светом вољом Божијом Хришћани за вријеме сазнаше за ово пакосно и богомрско дјело царево и епархово. Св. великомученик Теодор Тирон, који је 17 фебруара 306 год. при цару Максенцију мученичком смрћу погинуо, Богом упућен бјеше, да се зором на чисти понеђељак јави тадањем патријарху цариградском Евдоксију, и рече му: устај што прије и сакупи своје стадо, и заповиједи му, да ништа од јестива не купује на пјаци, јер је цар дао сву храну и јестиво пошкрупити крвљу идолскијех жртава! Да не би понеки Хришћани, који друге хране немају осим оне што ју на пијаци купе, гладовали, запита патријарх светитеља: а чиме ће се ти вјерни дотле прехранити? Светитељ му одговори: сви ваља да једете кољиво, СРНИ КУВАЊИ ШЕЊИЋУ Е зачињену с медом! Прије него ће се светитељ удаљити, рече да патријарх запитати: а ко си ти, који ми то у име Божије говориш? А светитељ одговори: ја сам мученик Христов Теодор, — и несташе га. Патријарх учини све онако, како му је казао светитељ, и сачува народ, да се не оскврни; а цар и његов епарх остану посрамљени,

Овај догађај збио се 363. године послѣ Христа.

Да се догађај овај не би заборавио, посветила је православна црква прву суботу часног поста имену св. великомученика Теодора Тирона, а на данашњи дан — у петак — прописала је, да се у спомен тога догађаја свети Теодорово кољиво и народу дијели.

Тако је ето, богољубазни моји, постало светковање Теодоровог петка и суботе.

Побожни слушатељи! Као што је св. Теодор Тирон у оно вријеме вољом Божијом спасао Хришћане Царева града, да се не огријеше, да се не оскврне, помолимо му се и ми овђе данас сакупљени, да и нас све и све наше на дому сачува од порока и гријеха данашњега доба, Амин!

Говорио у Осјечкој цркви 20. фебруара 1898.

ЖИТИЈЕ СВ. ЈОВАНА ПРЕТЕЧЕ И КРСТИТЕЉА ГОСПОДЊЕГА.

По МИНЕЈАМА ЧЕТИ — ПИШЕ ЈЕРОМОНАХ НИКИФОР, УЧИТЕЉ.

Први и други налазак главе Св. Јована Крститеља. (24-тог Фебруара).

Као што смо горе видјели, пошто је безбожна Иродијада добро искалила своју љутину над главом Св. Јована Крститеља, тада ју закопа у истој кући дубоко у земљу, и на гадном мјесту.

У двору Иродову живјела је жена придворника Иродова, по имену Хузјана. Она је била добра и побожна жена. Њој је било врло жао, кад је гледала, шта ради Иродијада од Крститељеве главе, те пошто је видјела, гдје су је закопали, она ју тајно по ноћи откопа и лијепо уреди, па ју тада стави у један чисти, земљани суд и понесе, те закопа у Јелеонску Гору, гдје је било имање Иродово. (Пролог 25-га маја).

Кад је цар Ирод чуо за чудеса Исуса Христа, помислио је као и Иродијада, да је то ускрсао Јован, па су и потражили главу Му на оном мјесту, гдје је била закопана, али кад ју нијесу нашли, Ирод је рекао: „*Онај, што сам га ја посјекао, то је он, за то и сви људи*“ (Матеј 23, 35; Марко 6, 16).

Послије доста година иза своје деде у Јерусалим један свјетски човјек, по имену Инокентије, који прими Христову вјеру и покаљуђери се. Он је био од царске куће, те је био и врло богат, па купи у Јелеонској Гори оно исто имање Иродово што је било, и на њему сагради за себе једну ћелију¹⁾ за живљење. Кад је хтио да сагради једну малу црквицу и кад јој је почео копати темељ, наиђе на земљани суд са главом Крститељевом, коју је била Хузјана закопала на истом мјесту.

По чудесима, која су се догађала од главе Крститељеве, и по особитом Божијем откривењу Инокентије дознаде, да је то глава Јована Крститеља, због чега је он и држао у великом поштовању. Кад се Инокентију приближи смрт, а иза разорења Јерусалима овлада у мјесту идолопоклонство, то, да се не би догодило што год нечасно Св. Глави, он ју закопа опет у земљу близу његове црквице. Пошто Инокентије умре, то мјесто опусту, а временом и црквица и ћелија му падне и разруши се,

1) Ћелија не мора бити нешто сасвим мало, — она може бити ништа мања од ког драго нашег манастира у Црној Гори, као што је н. пр. Хилендарска Златоустова ћелија у Светој Гори, а таквих има још много, па ипак се зове ћелија.

те и зарасте, а глава Св. Јована Крститеља остане у земљи, а да је икоме било познато штогод о њој.

Кад је хришћанска црква побједила и кад је постала господарем, за доба цара Константина и Јелене, у то вријеме дођу са истока два калуђера у Јерусалим, да се поклонe Гробу Господњем и Часноме Крсту. Они двојица обилазећи хришћанске светиње, кад су били једне вечери на конаку, јави се једноме од њих Св. Јован Крститељ и заповједи му, да му извади главу из земље, показујући му и мјесто, гдје ће ју наћи. Овај кад се пробуди приповједи својему другу, шта је снiо, но он му не вјерова. Идуће ноћи Св. Јован се обадвојици јави и нареди им, да одбаце невјерство и љеност, и да одмах изврше што им он наређује. Они кад се пробуде кажу један другоме, шта су снiјевали, и одмах пођу на означено им у сну мјесто, почну копати и нађу главу Св. Јована, ставе је у врећу од камиљине длаке и пођу натраг дома. (Метафраст).

Тога времена живио је један човјек у Емесинском граду, који је био по занату лончар, но због велике сиромаштине остави кућу и породицу и крене да тражи гдјегод бољег рада. У путу наиђе на ова два калуђера и продужи с њима напријед. Калуђери га приме у друштво и дадну му да носи ону врећу са Крститељевом главом, премда он није знао, шта је у њој. Св. Јован се јави ономе сиромаху, да се одвоји с врећом, у којој је његова глава, од калуђера, и да иде натраг својој кући, и тај сиромах одмах се одвоји и врати. Бог и Св. Јован окрену сваку срећу овоме сиромаху, те имаше доста свега, али је он знао, да му је то по молитвама Св. Јована, за то он и кађаше сваки дан Његову главу, а сиротињи дијелаше богату милостињу.

Испред смрти тога лончара јави му се Св. Јован и нареди му, да остави његову главу у један земљани крчаг за воду, што он и уради. Пошто је то свршио, тада крчаг са главом затвори у један ковчег, запечати га и преда својој сестри, напоменувши јој, да им је Бог дао све имање ради благодати и светости главе Крститељеве, и да је ту држи све док сам Св. Јован не нареди о њој, а пред њену смрт такође да тај аманет преда на чување каквом побожном човјеку.

Оваквијем начином Св. Крститељева глава прелазила је више пута из рука у руке. Једанпут дође у руке једноме свештенику, по имену Јевстатију, који је живио у једној пећини близу Емесинског града. Тај свештеник био је заражен Аријевом јересју. Многи болесници су долазили код њега и ради

благодати од главе Св. Јована Крститеља, они су добијали исцјелење. Но тај покварени калуђер науми, да то приписује себи, и да тргује благодаћу, за то и почне многе саблажњавати у своју аријанску јерес, говорећи, да се та чуда догађају због његове праве вјере. У Емесинском граду дознаде се за његову јерес, те због тога епископ Емесински, у договору са књазом тога града, пошаље своје људе, да га проћерају из те пећине и из цијеле емесинске области. Кад људи дођу да га гоне, он их замоли, да га оставе до у јутро, а тада ће и сам ходити, без да му они ишта говоре; и они му дозволе. Но тај лукави, заражени аријанством свештеник, те ноћи закопа са судом главу Претечеву у истој пећини, гдје је живио, са намјером, да је отуда тајно опет однесе, али му то није пошло за руком. Чим он изађе отолен, населе се ту неколика добра и побожна калуђера, а доцније њих и вишина, те се и манастир ту оснује, а онога јеретика залуду су били сви покушаји — није никако могао однијети Претечеву главу, него је дуго остала сакривена, док ју је нашао побожни архимандрит Маркел, о чему он сам пише овако:

„Нека је **БЛАГОСЛОВЕН** Господ Бог, Исус Христос, који удостоји својега слугу **МАРКЕЛА** да буде очевидац шледећег виђења, које му се догоди у 18-ти дан фебруара мјесеца, у средопосну Св. четрдесетнице седмицу, које му би у сновиђењу овако:

„Погледах — говори за себе Маркел — и видјех, да су сва врата отворена од нашег манастира. Мало се од тога уплаших и изађох, да их као затвојим, али видјех велику ријеку, која тече кроз манастирска врата, и зачухди се: од куда толика вода? У колико сам ја то размишљао чух гласове многих анђелских хорова, који иђаху по води право к нама у манастир. Сваки од овијех хорова имађаше свој особити језик и викаше: ево гдје се јавља Св. Јован Крститељ Христов. Анђелски хорови тако појући уђу у манастир. Ја се од тога уплашим и макнем свој поглед са манастирских врата, па се вратим у манастир и изађем наврх једнијех степеница, али кад обратим поглед доље претвори ми се, као да гледам у манастирској авлији два дворипта: једно на источној, друго на западној страни, а међу њима велику цркву. Сваки од Анђела долажаше у онај двор, те је на западној страни, а отуда иђаше у цркву на поклон и излажаше на источна врата. Пошто сви престадоше већ излазити, тада чух глас, који говораше: „Ево Св. Јован Крститељ!“ Ја у томе погледах и

видјех Га у цркви, а са њим још двојицу: један с десне, а други с лијеве стране. Пошље тога Анђели иђаху сви у цркву, један по један, и примаху благослов. Пошто сви приступише тада и ја пођем и уђем другијем вратима и паднем пред његовијем ногама. Он се сагне те ме исправи и дотаче се моје браде и пољуби ме његовијем устима у моја уста, и извади из њедара један судак меда, те ми дадне и рече: „Прими благослов.“ Пошто ово изговори — пође. Ја пођох за њим и видјех суцац огња пред њим, и у томе се страху пробудим.“

„Идуће ноћи наредим својим калуђерима, да обично црквено пјеније поју све стих по стих. За доба тога појања калуђер Исак подигне главу и види огањ у цркви Св. пећине, у којој је била закопана глава Крститељева, о којој ми нијесмо ништа ни један знали. Чим је видио огањ повиче: „Оче! ено видим огањ у Св. пештери.“ Ја му на то одговорим: „Не бој се, брате! прекрсти се и не говори ништа никоме.“ Послије пет дана, кад сам спавао у мојој соби, дотакне ме нечија рука у десно бедро три пута и чух глас, који ми говораше: „Ево гдје се дадох вама, него устани и иди за звијездом и ондје гдје ти она покаже — копај, и наћи ћеш ме.“ Ја се одмах у страху пробудим, и заиста видих пред њелијом звијезду и пођем за њом. Кад ме доведе до пештере ондје је Ја тада падох на земљу, помолим се Богу и прекрстим а за тим запалим свијећу и тамјан, дохватим мотику и почнем копати. Кад сам почео копати, чујаше се велико зујање; земља бијаше тврда као камен. Пошто сам тако копао наиђем на опеке, а иза њих на једну велику плочу, коју са великом муком подигнем и заиста под њом наиђем велико благо, т. ј. земљани суд за воду, и у њему главу Св. Јована Крститеља. Тада запалим тамјан, помолим се Богу, пољубим Св. Крститељеву Главу, затрпам је оцет мало и пођем из пећине. Но на сама врата сrete ме добри архимандрит Генадије, који тек што је био приспио у наш манастир. Он ме ухвати за руку, и поведе у пештеру, и пошто смо свршили молитву и поздравили се — почне да ми проповиједа своје виђење: „Видјех — рече он — гдје на овом истом мјесту стајасмо ми оба, и бијаше много хљебова јечменијех, који се бијељаху као снијег. Иза тога видјех гдје безбројни народ долажаше к нама у пештеру, и ми свакоме давасмо од онијех хљебова, али њих не мањкаше, него их биваше све више.“ Кад сам ово чуо од оца Генадија, разумио сам, да му је у томе виђењу откривена будућа судба нашега манастира и богата милост Св. Јована Крститеља, те и ја њему припо-

виједим моје виђење, и да сам по њему нашао главу Св. Јована Крститеља. Онда се ми посавјетујемо, шта ћемо радити. Ја сам имао вољу да о том никоме не кажемо прије, него оцу Стефану, који је био велики подвижник у манастиру Доромистком, па он да каже епископу емесинском, јер се њим добро познавао. Но кад смо дошли у манастир Стефанов — се нађемо га, него је био пошао у посјету другим манастирима и подвижницима. Тада пошљемо за побожнога дјакона Киријака, који је био први при саборној цркви у емесинском граду. Кад је дјакон дошао код нас и пошто се с нама изгрлио, почео нам приповиједати своје виђење, које је у свему било слично нашем, а ми њему кажемо о Претечевој Глави. Архимандрит Генедије и дјакон Киријак рекоше, да то треба најприје казати епископу емесинском, као главном пастиру цркве, но ја све очекивах док се поврати отац Стефан, и тако остадосмо још ту пет дана. Кад је дошла Субота сјеђасмо и разговарасмо се, но наједанпут ме ухвати јака болест, да се нијесам могао дићи. Генедије и дјакон Киријак најприје се помоле Богу за мене, па ми онда реку, да ми се то догодило због тога, што нијесмо казали епископу. Кад сам чуо, што ми говоре — видио сам, да сам погријешо, али не болест није пуштала. Иза вечерње молитве дођу код мене и закуну се, да ће сјутра прије сунца казати епископу: Ја им им то рекох, да је то добро, и да то треба да учине, но чим сам то изговорио постао сам здрав. Отолен смо сви рано пошли и затекли епископа гдје излази из цркве са јутрење, и казасмо му о чуду и наласку Св. Крститељеве главе. Епископ се томе много обрадује и нареди нам, да никоме о том не казујемо. Сјутра дан дође еписком са својим свјештенством и пошто саборно одсужи летургију, пођемо с литијом к пештери. Пошто дјакон огласи: „Кољена преклонше Господу помолимеја,“ сви попадамо, а еписком чита молитву. Иза молитве он сам устане и извади суд са Претечевом главом, којој се сви поклонимо.

Са епископом дошао је био и један свештеник Малх, који није вјеровао, да је то Претечева глава, него пружи руку и дохвати косу на Претечевој глави и рече: „Откуда да буде овдје Његова глава?“ Но чим је то изговорио рука му привишне за суд и одмах му се осуши. Епископ Уран и сви остали виде, да му се то догодило због његова невјерства, а и он сам то увиди, те сви паднемо на кољена помолимо се Богу за њега и Св. Јовану, те му се једва рука одвоји од суда, али му остане исто мртва. Епископ пренесе Крститељеву главу и

уз дано казати ни то, да ли су били његови родитељи Хришћани, или не ²⁾. А односно његова рођења могуће је рећи само толико, да се он родио у почетку IV вијека ³⁾. Много је, пак, писано ипотеза и нагађања односно тога питања. Са свога погледа, ми смо принуђени ријешити питање о родитељима св. Јефрема у томе смислу, да је његов отац био многобожачки жрец, који је послје примио хришћанство, а да му је мајка била хришћанка. Још у младости св. Јефрем пође од своје куће у гору, гдје је био ученик св. Јакова, знаменитог епископа Низибског. Овдје се је он упражњавао у калуђерским подвизима, прилежно изучавао св. Писмо и успијевао у познавању истине хришћанске вјере. Васпитање под руководством св. Јакова — тога славног борца за вјеру православу — имало је великог утицаја на рад св. Јефрема као учитеља и заштитника православно-хришћанске истине у борби са јеретицима. Плодови дубоког, богословског образовања св. Јакова нијесу могли, а да се повољно не одазову на његовом блиском изабранику, који бијаше заједно с њим. По свједоци сирског животописца св. Јефрема, св. Јаков водио га је са собом на Никејски сабор. Тај догађај Јаков није могао остати без утицаја на будућу учитељску дјелатност св. Јефрема. Долазак његов на вселенски сабор био је врху ступањ богословског образовања; овђе се он још боље утврдио у познању православног догмата вјере, које му је било суђено штитити од лажних учитеља. По смрти св. Јакова, када је Низибија потпала под власт Персијанаца, св. Јефрем удаљи се и дође у Едес-град, који се највише слављаше својом просвјетом између свијех градова Месопотамских. Овђе је он ступио у борбу са јеретицима. По доласку у Едесу, служио је неколико газду од бања, па се пресели у један манастир у околини града. Одавде се он често Јављао у Едесу и овђе с црквене катедре говорио своје одушевљене бесједе, често изобличавајући у њима пуне празне мудрости јеретичке новотарије. Али он још немаше никаква јерархијног степена. У Едесу св. Јефрем још боље, него ли у Низибији, изучаваше св. Писмо; овђе је он написао коментаре на стари и нови завјет. Из Едеса св. Јефрем ишао је у Египат, желећи посјетити велике пустиножитеље египатске. Осмого-

²⁾ Сирски живот. св. Јеф. говори, да је он био син безбожног жреца (виђ. „Bibl. ori. Assem. los. cit.) Сам св. Јефрем у „изобличењу себе самог и исп.“ означаје своје родитеље хришћанима, (виђ. дј. св. Јефр. у рус. преводу чл. I. стр. 227—8).

³⁾ Виђи сир. животописања у „Biblioteca orient.“ t. I, рад, 26, срав. р. 30.

дипње његово становање овђе имало је великог утицаја на његов наравствени поглед на свијет. Овђе је дубоко проникао у аскетичке погледе, што се послѣје одазвало у наравствено-поучним бесједама. Кад се је враћао из Египта св. Јефрем сврати у Кесарију, гдје св. Василије Велики непостижним краснорјечијем проповиједаше догмате Никејског сабора. Св. Јефрем дивећи се генију св. епископа, спјевао му је похвалну бесједу. Овдје га св. Василије Велики произведе за дјакона. Св. Јефрем нигда није имао вишег духовног сања. Познанство са св. Василијем није могуће, а да није имало великог значаја за св. Јефрема као проповједника и као борца за чистоту хришћанске вјере. У повратку у Едес, св. Јефрем настави свој пређашњи рад. Преминуо је он, по свој прилици, 70 године IV. вијека. (Год. његове смрти неизвјесна је). (Православ. црк. слави га 28 јан.) У овоме ми изложисмо кратке биљешке о животу св. Јефрема, јер и не улази у наш задатак цијела његова биографија.

Ради наше цијељи много је важније нацртати *личност* св. Јефрема, преставити индивидуалне особине његова карактера, које се односе на размјер и карактер његовијех бесједâ, што и сачињава блиски предмет наше радње⁴⁾. К томе питању и прелазимо одмах сад. Према томе ми ћемо попуњавати речено о животу св. Јефрема у оним дијеловима који у овом или оном односу карактерушу његову личност.

II. Карактеристика св. Јефрема.

Рођен под врућим зрацима далеког истока, син ватрених и одушевљених родитеља, св. Јефрем морао је наслиједити карактер оног краја, којему је и припадао. Врући огањ источног сунца даје становницима истока особити живи, страсни и пламенити карактер; а богата и раскошна природа раздражљиво утиче на њихову фантазију и развија способност уображења. Овђе ћеш чешће наћи кочоцерног сагвиника и маштајућег меланхолика, него ли хладног флегматика и холерика. Таквијем карактером одликовало се становништво богато-плоднијех долина, које натаца Оронт, гдје се родио и живио будући ве-

⁴⁾ У журналу „Труды Киевской Духовной Академии,“ који у мјесечним свеска излази при Кијевско-Духовној Академији, написан је у свескама за 1894 год. замашан чланак под насловом „Проповѣды св. Ефрема Сирина,“ од господина Порфирија Смирнова. У првом дијелу тога рада написана је карактеристика св. Јефрема, (те с тога и носи наслов такви овај рад) која баш највише нас и интересира, по њеној јединственој цјелини, те с тога ће овај наш рад толико бити дугачак, колико се буде у томе раду и говорило о карактеру св. Јефрема.

лики отац и учитељ цркве св. Јефрем Сирин. Радови св. Јефрема показују у њему сина своје покрајине; и он олицетворава у својој личности те националне особине свога народа боље и богатије, него ли ма ко други од његових саплеменика по генијалности и даровитости своје природе. У младићским годинама, као што ћемо даље виђети, догодио се наравствени преврат у души св. Јефрема, и тада много од онога, што је прирасло од природе за његову нарав, или се видљиво измијенило или чак савршено изгладило.

То је био ватрени и бујни младић, у чијим жилама тецијаше врућа источњачка крв — са страсним и лакомисленим карактером. У својим поступцима он не умијаше бити општруман нити се руководити правилима благог разума и уздржљивости и често поступао непромишљено. То бијаше човјек са бурним и немирним темпераментом, — свадљив и раздражљив, те сваки час долази у свађу и препирку, а често га је нездржљиви гњев доводио и до боја. Од природе страстан, он се често предавао нечистима пожудама и страсним мислима. „Био сам ја пакоснога језика — прича он сам о својој младости, — био сам се с друговима, срамотио, препирао се са сусједима, завидљив сам био према Францима био сам нечовјечан, с друговима дрзак, с девољцима глумио, због маленкости се свађао, поступао неушутно, упуштао се у свађе, мисли, па чак и у блудне, и кад није било тјелесне пожуде.⁵⁾“ Сам св. Јефрем прича један факт из свога живота, који лијепо карактерише лакомисленост, којом се он одликовао у младости. Не радећи ништа⁶⁾ он је често без икакве цијељи тумарао по околинама свог завичаја и тумарајући тако, једном, од шале, угледавши стадо у пољу гдје пасе, ишћера краву из забрана, која је била, као што се послѣје дознало, једног страног сиромаша. Звијер нападе животињу и закоље је. Послѣје се св. Јефрем много кајао због лакомисленог поступка⁷⁾.

Односно духовних сила његова личност одликоваше се необичним дубоким чувством. Дакле, на основу оног, што до сада рекосмо о његовом карактеру, у њему није могуће видјети човјека рефлексивног и хладног расуђивања. То је био човјек срца и живог ватреног осјећања. Срчана, чувствена страна

⁵⁾ „Обличеније себе самог и исповијед.“ Дјела св. Јефрема част I. стр. 228.

⁶⁾ Јефрем није учио никакве школе, историчари не говоре о том ништа.

⁷⁾ „Изобличење себе самог и исповијед,“ — дјела св. Јефрема, част I. стр. 209 — 10.

његова духа бијаше развјена на рачун других особина његова духа, и она му даваше тон и правац цијелог његовог душевног рада. Но ма колико бијаше fino, њежно и дубоко његово чувство, толико оно бијаше нестално и због тога Јефрем у свом раду и у својим поступцима у опште подавао се утицају тога свога непостојаног чувства, често поступаше лакомислено и непромишљено. Такође се у њему огледаше и карактерна особитост његова духа — преко мјерно живо уображење и необично жива и силна фантазија, која је својствена источном становнику под врућом климом и раскошнијем природнијем љепотама, што има јаког утицаја на пјеснички дар. У личности св. Јефрема та општа особина духовнога склопа источног становника достигла је виши степен свога рада и силе.

Треба напоменути, у опште, да је Јефрем поред свијех његовијех недостатака, које ми споменусмо мало горе, био човјек у великом степену даровит. С необичнијем памћењем, о којем свједочи, кад, н. пр., он у проповиједима својима св. писмо цитира, у њему се састала вавредна глупост и плодност мисли. Св. Григорије Нијски у похвалној бесједи св. Јефрему о плодности и обичним његовим мислима говори овако: „Таква изобилност мудрости дарована бијаше њему, да не само што му не претијецаше ријечи, но шта више недостајаше му их ради израза његових мисли, што је зависило не толико од његове речитости, колико од богатства његових мисли; јер док лако могаше изразити туђе мисли, бијаше врло спор у изразу свог погледа на свијет. Книжећа пучина његова учења не допушташе му изражавати гомилајући се једне на друге валове мисли, кад органи говора одрицаху службу у тумачењу његовијех мисли.“⁸⁾ Заједно са великијем умом он бијаше од природе обдарен рјетком рјечитошћу тако, да се с правом може назвати природним оратором. Осим врло различних сачуваних дјела св. Јефрема, која носе на себи јасни знак свијетлог природног ораторског талента, карактеристичан је у том одношају овај доказ самог св. Јефрема. „Кад бијех сасма мален — прича сам св. Јефрем — и кад стојех на крилу своје мајке, тада ми се претави као у сну оно, што се послѣје догодило. Из мога језика израстао лозови млаз: он растијаше све више и више и чак до неба дорасте; на њему се појави много гроздова, а лишћу не бијаше броја. Растући све више и више, она (доза) се тако рашири, да цио свијет обузе; гроздове браху, по њих никад нестати, но што се више браху, то све више израсташе новијех. Гроздови

⁸⁾ Дјела св. Григорија тиск. г. VIII, стр. 278.

су бесједе, лишке — пјевање. Даровалац свега Бог, хвала Њему, за милост Његову! По Његовој благодсти, Он ми ово дарова од свога богатства.“⁹⁾

Ма како ми разумјели ову причу, он, ипак, у сваком случају свједочи, да још из ране младости будући велики сирски учитељ очитоваше ванредни дар говора. Тако је мислио о тој причи и св. Григорије Ниски, који у својој похвалној бесједи св. Јефрему потврђује то виђење у допуцу свједоцбе, те мисли, да је св. Јефрему: „Христос изобилно даровао дар говора.“

Осим ове приче о том привиђењу и на другим мјестима многоврснијех својих дјела св. Јефрем говори по гдје кад о своме дару говора, премда врло ријетко, јер њему својствена смјерност, којом се, као што ћемо виђети, у пошљедње вријеме одликоваше, побуђиваше га чешће говорити о својој „неучености“, и о свом непознавању и вјештине говора,“ него ли о својем ораторском таленту. У једноме од својих поучних говора он се н. пр. овако изражава о своме дару говора: „нећу престати хвалити мученике... Мучићу се, да избјегнем окривљење за талант, и да не будем осуђен са оним лукавим човјеком, који закопа талант у земљи и с тога дајем савјета ономе, ко жели спасти себе, да се не угледа на ме грешног, него да прими моје савјете као мудрога.“

¹⁰⁾ Дјела св. Јеф. loc. cit...

⁹⁾ Дјела св. Јеф. част VII, стр. 218—19.

(Наставиће се).

Ц Р К В Е У Л У Ш Т И Ц И.

Св. Пантелије.

Црква је на врло лијеном положају. Малена је и заокружена зидом. Изнад улазних врата има полукружно заоквирено поље, и звоник на преслицу с једним звоном. Сјеверни и јужни зид, а тако и полукружна апсида имају по један четвртасти прозор.

Црква има изнутра једну коршику. Олтарски простор уздиже се непримјетно над црквеним подом. Живонис на икопостасу је крут. Само је на једној престолној икони забиљежена година: а. ф. ч. и.

Све су гробнице из новијега времена, а изван црквене порте опажају се остаци старинских зидова.

У близини ове цркве живјело је браство Љумотића, који се спомињу већ у XV. в., и дало је име једноме засеку.

У „Шематизму“ бококот. за 1882. г. приопћена је старинска пергамена зетскога митрополита Јефтимија, у којој се говори о једној парници, коју је исти митрополит пресудио у корист породице Љумотића. Поред Љумотића и данас су у Луштици села: Мркови и Бабунци, што се спомињу као породична имена свједока на пергамени (Деса Бабунчић, Богдан Мрков).

Ова пергамена митрополита Јефтимија (који је онада имао столицу у Крајини) важна је по томе, што је у њој нов доказ, да је Луштица спадала под духовну управу зетских епископа и митрополита, којима је у XIII. и XIV. в. била столица храм Св. Арх. Михаила на Превлаци.

Пергамена је по свој прилици из XV. в., и гласи:

✚ Бъ славъ га бга и спаса нашего ис. хрса и прѣчистине вце и архигла михаила

Иа сакрени митрополитъ зецки Евѳиміѳъ съпресе люмотичъ и трипоко за вацину, да чини седи люмотичъ. Иа имѣ митрополитъ сѣдихъ съ зборомъ и дахъ имъ кѣ. Кѣкѣти да ѡбнагѣ чна ѳе вацина и кѣкѣти ѳе ѡбнагоше, крѣе вацина и сѣдихъ митрополитъ съ зборомъ люмотичъ благосвисмо и записасмо СРМНО О ЕМЦЕ ДЕЦЕ. И кога вѣ изболѣ сести на прѣстоле зецкел да ѳна не потвори. Да пакъ по вѣкменѣ неѣ не потворѣ дрѣзи коѣ ѳе сести на прѣстоле . . . и томоѣи свѣдоци, радичъ тѣторѣмик . и дѣсьшъ бакѣнѣчик. и ѡстоѣ миѣиловик. и когдѣнъ мрѣковѣ. и стѣфанъ. . . ѡ краине тѣкаръ даѣижинѣ и дмитѣръ гонѣичъ и тома ѡстрѣмос . . . И писа се ѣ краине мѣца июл. I. днѣ.

Св. Харитон.

Ову малену цркву народ зове Св. Лесендром.

У оном Декрету млетачкога Дужда од 1455. г. (III. sacr.), у којем се наређује, како да се истријеби српско-православно свештенство из Луштице и околних крајева спомиње се Св. Александар у Љешковићима.

Како Св. Харитон (Св. Лесендар), тако су и Љешковићи у Луштици, али у Љешковићима, у Мардарима, није никада била црква Св. Александра.

Тим се мора разумјети црква Св. Харитона у Љешевевићима грбаљским, коју народ зове такође Св. Лесендром. Љешевевићи

су данас село грбаљско, најближе Кртолима, а били су одломак општине кртољске до 1865. г. У Декрету је дакле погрешно речено Љешковићи мј. Љешевићи.

М Р К О В И.

Св. Лазар.

Црква је малена и заокружена зидом. На надвратнику су урезана два крета, а изнад њега издубено полукружно поље, па једна звјездаца. Звоник је на преслицу с једним звоном. На полукружној апсиди има један прозор.

Црква има изнутра једну корнижу. Олтарски је простор незнатно узвишенији од црквенога пода. Иконостас је трошан, а живопис му крут. На једној престолној икони има запис:

сию иконѣ приложише капетанъ нико њновићъ себе и домоуъ своимъ
за здравле и добри напредакъ бгъ да прости ++а.ф.о.а.
зографъ петаръ

На другој престолној икони:

сию иконѣ приложи капетанъ њсро њновићъ себе и домоуъ своимъ за
здравле и добри напредакъ бгъ да прости ++а.ф.о.а и юнна . s . днк

На трећој престолној икони:

сию иконѣ приложи нико неверовићъ себе и домоуъ своимъ за здравле и
добри напредакъ бгъ да прости ++а.ф.о.а. иулиа . s .
зографъ петаръ

На икони четвртој:

сию иконѣ приложи њсро ѡвковъ сетенчевићъ себе за здравле и
добри напредакъ бгъ да прости

На царским дварима:

а.ф.о.а

зографъ петръ

Регби да је зидање ове цркве започето 1605. г.

Из Мркова су они Легетићи, којима се читула храни у манастиру Савини.

(Наставиће се).

П Р И Л О З И
 БИБЛИОГРАФИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА 1895 ГОД.

H. Avelot et J. de la Nézière — Monténégro, Bosnie, Herzé-gevine. Paris, 1895, вел. in 8°, стр. 248, украшено су 4 аква-реле и 200 слика у тексту, а посвећено је Њ. В. Књазу Црно-горском Николају I, као „израз највишег поштовања од два француза и свједочанство благодарности за љубазан дочек, који је био њима учињен на Цетињу“.

То су туристи, који су пропутовали све споменуте крајине, и још Хрватску и желе да саопште својим сународницима своје утиске без икаквих претензија на ученост; они се не упуштају ни у политику, ни у дубљину историје, ни у етнографију, само по њиховој оцјени факата из ове области види се, да су се за то припремали упознавајући се с литературом предмета. Осим слика додата је карта онијех предјела, мала и без оро-графије, означене су само ријеке и насељена мјеста, али изра-ђена тачно и за то врло угодна за оријентисање читалаца. Напи-сана је књига живо и занимљиво, како то умију французи, и у исто вријеме пуна је факата сцена и слика из народног живота. Издање је раскошно, потпуно одговара високом лицу, коме је посвећено. Да пређемо сада на садржину књиге. Прва 4 одјељења посвећена су Историји, Далмацији и Боки (стр. 1—110); затим сљедују: у V Црна Гора (110—176), у VI Ерцеговина, у VII Босна и у VIII Хрватска.

У Црној Гори описују Његуше, Цетиње, Ријеку, Скадар-ско блато, Бар, Улцињ, Жабљак, Подгорицу, Дукљу, Данилов-град, Острог, Никшић и Дугу, преко које су пошли у Ерце-говину; слика из Црне Горе има више од 50; међу њима, осим погледа на различита мјеста, тако званих пеизажа, мно-штво сцена, у којима фигурирају људи, и засебних типова, који су понајвише изведени руком, и само мањи дио фото-графијом. У једној групи на пр. (на стр. 119) има 17 човјечи-јих фигура. Лијена група женских и нешто мушких (стр. 120), од којих једни се одмарају на путу, други нешто раде око својег пртљага, два перјаника, који се играју камена-рамена (121), три фигуре тамничара (123), група женских на цетињ-ском пазару, и један мушки хвата брава за ногу (125); у Под-горици — скинути су — џамија; неколико типова турских муш-ких и женских, зетска кола с упрегнутим воловима, три ма-

лисора, погрешком обиљежени „сељаци из Пипера“ (147), војска у паради (156), група око бистијерне (167), гуслар (169), гусле и женски ћемер (125) и т. д. Из Острога 4 слике. Врло лијепо изведена је слика Господарева до паса. Све слике испуњене су тако вјештачки и тако је схваћен карактер свако фигуре, да њима се може користити и наука; то је богат материјал за етнографа. По обилатости слика с овијем дјелом може се упоредити књига Ch. Uriarte — *Les bords de l' Adriatique et le Monténégro*, 1878 су 46 слика; али прво стоји више у томе погледу, што у њему све слике представљају избор, у којем се карактерише крај и парод, а не случајно узете из других издања, као што код Ириарта, којег ми тако исто високо цијенимо, и при томе вјештије су изведене. Што се тиче текста, то он стоји у тијесној вези са сликама тако да један другог објашњује и попуњује. У лакој и занимљивој причи даје се појам о природи Црне Горе и њезиних становника са великијема симпатијама спрема народа. Зауостављају се они на особитом положају жена и некима црногорским предрасудама, описују неке обичаје, гледају да даду појам о народној пјесми; али у последњем случају много смета незнање језика. Тако на пр. у вводу пјесме „подем се вије, о зорделија“, ви налазите нешто сасвим друго. Незнању језика треба приписати, што господа путници у Жабаку нашли су само арбанасе, од којих су имали страх, а тако исто и прешавши Морачу у Горичанима у Зети. Али ту је још више препао њих један Црногорац капетан, који је пратио њих до Подгорице, причајући њима, како је то опасно мјесто.

Изузимајући неке ситне погрјешке, ово је дјело пуно лијепих описа, истинитих слика из народног живота и доброга схваћања околности, у којима се налази Црна Гора, и у цјелини пробуђује к њој интерес и симпатије.

Иза ових списатеља туђе нам народности да пређемо на списатеље наше сународнике.

(Наставиће се.)

ПРЕДАВАЊА.

(Први покушаји ученика Богословско-учитељске школе на Цетињу).

Ускрснуће Лазарево.

Предавање за II раз. осн. школе.

Написао **Петар Мајић** ученик III раз. Богосл.-Учит. школе на Цетињу.

Пазите, дјецо!

— Који зна, како се зове онај дан, кад смо оно ишли у *цвијеће*? —
Кажи ти!

Је ли још која школа била у цвијеће, или само наша? — Ти! —
(Била је женска осн. школа, Гимназија, Богословија и Институт). *)

Иду ли на *Лазареву Суботу* у цвијеће само ове школе, које су на
Цетињу, или још која? — (Иде и бајичка). Још која? — (Иде и ријечка.
Ја сам видио, кад сам лани био на Ријеци).

Иде, дјецо, свака православна школа — и ове, које су у Црној Гори,
и које су изван Црне Горе, у другом државама.

Како смо ишли, кад смо били у цвијеће?

Гдје смо се најприје окупили?

Што се носило пред нама?

Гдје смо ишли у цвијеће? (у Биново Брдо и Заграбље).

Гдје смо се окупили, кад смо набрали цвијећа?

Куда смо прошли са цвијећем?

Гдје смо га оставили? — (У манастир).

А куда се дјело, пошто смо га оставили у манастир? — (Владика
га је раздао народу у недјељу у јутро, на *Цвијети*, послје литурђије.)

Што сте учинили са онијем цвијећем, што ви је дао г. Владика?

Који ми зна ово најљепше испричати? Де ти! Један прича.

Пазите сад још нешто!

Како се зове ово мјесто, гдје се налази наша школа и ове куће,
које су око школе? — Ти!

Је ли Цетиње село или варош?

Знаш ли још које село? — Ти! — (Доњи крај, Бјелоши, Очинићи.)

Знаш ли још коју варош? — Ти! — (Ријека, Подгорица, Вир, Дани-
лов-град.)

Каж ми још који град — ти! — (Никшић, Бар, Оцињ.)

Како се зове ова земља, у којој су градови, вароши и села, које
смо побројили?

А људи који живе у Црној Гори, како се зову?

Је ли Црна Гора град или варош? — (ни град ни варош.)

А да шта је? — (Држава.)

Знаш ли још коју државу — ти! — (Аустрију, Турску.)

А знаш ли који град у турској држави? — (Скадар.)

Кад бисмо ишли путем, који води преко Бајица, гдје бисмо дошли, у
који град? — (У Котор.)

*) Дјецо, на свако питање, одговарају у испуним реченицама.

Који зна, за колико бисмо дошли пјешке на Ријеку? — (2 сата.)
 А одавде до Котора је три пут толико, колико одавдје до Ријеке.

I.

Е, сад пазите, хоћу да вам нешто причам.

Кад бисмо са Цетиња кренули путем преко Бајица, послије пет — шест сата дошли бисмо у Котор; ту бисмо се увезли у једну велику лађу, која би нас возила морем неколико дана и неколико ноћи. Најприје та лађа ишла би на југ, па би скренула иза једне државе, и онда би управила право на исток. Послије неколико дана и неколико ноћи довезла би нас у неку другу земљу, која се зове *Азија*. Пошто бисмо се искрцали из лађе ишли бисмо сувијем путем неколико дана. Тако, кад бисмо ишли неколико дана сувијем путем, дошли бисмо у једно мјесто, које се зове *Јерусалим* или Свети Град. *Света Земља* и *Свети Град* зову се зато, што је ту живио *Исус Христос* и што је туда проповиједао Свету Божију Науку. У томе Светом Граду, Јерусалиму, постоји и данас гроб Исуса Христа, а на томе гробу је подигнута једна велика и дивна црква. Ту долазе добри и побожни Хришћани, да се поклоне гробу Христовом, и да виде Света Мјеста, гдје је Исус ишао и проповиједао. Они, који пођу тамо само за то, називају се *хације*.

Ах, како би то лијепо било, кад бисмо имали доста пара, па да пођемо у та Света Мјеста!

Ми бисмо могли поћи у Свету Земљу и сувијем путем, да се не возимо морем, и то, за један дан дошли бисмо у Скадар, па отоле бисмо путовали неколико дана право на исток, док бисмо дошли у Свету Земљу; али су тешки, грдни и опасни ти путови, који воде кроз турску државу. Тамо није слободно путовати, као у нашој Црној Гори; тамо има људи опакијех, који изађу човјеку, путнику, на пут па га убију или га свуку и оставе га грдна без ништа; тамо нема лијеপিјех путова. као што су ови наши. Зато, ко хоће, да иде у Свету Земљу, иде морем, јер му је лакше и слободније, и ако треба много више трошка.

Пропитивање. —

II.

Дакле, дјецо, тамо далеко на истоку, као што смо мало прије казали, налази се та Св. Земља и Св. Град *Јерусалим*. (Показати слику града Јерусалима.) Један сат пута од Јерусалима далеко, близу једне горе, која се зове *Маслинска Гора*, прије се налазило једно село, које се звало *Витанија*. У томе седу живио је један побожан и врло добар човјек по имену *Лазар*. Лазар је био добар и кад је био дијете као ви, и кад је одрастао. Кад је био дијете он се није ни с ким свађао, свакога је љубио као рођеног брата; он се је добро држао ових Христовијех ријечи: *љуби другог као себе; чини другоме оно, што ти је мило да ко други теби учини; а што ти није мило, да ко други теби учини, немој ни ти другоме*. Он је као дијете добро знавао оно, што се у народу вели: *Ко другом поможе и њему ће други; — гдје у чему можеш другоме послужити, па ће сваки радо с тобом, да се дружи; — Ко добро чини нека се добру и нада;*

чини добро не кај се, чини зло надај се! Па је Лазар тако и чинио, а за то га је свако и љубио. Он кад би хтио, да учини некоме нешто помислио би у себи: *Би ли мени мило било, да ми ко учини шо, па ако би и њему мило било, онда брже боље похита, да то сврши.*

Ш.

Лазар је имао двије сестре: Марту и Марију. Оне су биле исто тако добре, као и Лазар. За то, што су тако добри били, Христос их је добро љубио, као да су му нешто род, јер Христос љуби свакога, ко је добар и поштен, па био он *богат* или *сиромаш*, био *мали* или *велики*, био *цар*, *књаз* или *слуга*. А и ово троје љубили су Исуса више него сами себе, јер је Исус проповиједао, учио и на добро упућивао народ, да једном ко би га чуо, гдје говори, пошао би за њим, а све своје благо и богатство оставио би, и готов би био у свако доба и у ватру и у воду да скочи на један миг Његова ока. Тако један младић, који је био врло богат, кад је чуо да Исус проповиједа и учи народ, одмах је пошао, те је продао све своје имање, раздао сиромасима и пошао за Христом, да буде свагда с Њим.

Исус је врло често долазио у кућу Лазареву. Кад би дошао близу куће, сестре Лазареве потрчале би, пале к ногама Његовијем, и стале их љубити и грлити, благодарјећи Богу, што им шаље Свога Сина у кућу.

Пропитивање. —

NACIONALNA
IV.
BIBLIOTEKA

Кад је једном Исус ишдо са својим ученицима, апостолима кроз град Јерусалим, учећи народ, чује од некога, да је добри Лазар ум'ро, па рекне *Апостолима*: „Наш брат и добри пријатељ Лазар заспао је, но хајдмо, да га пробудимо!“ Исус је тако рекао Апостолима за то, да их окуша и да види, вјерују ли они тврдо, да је он заиста прави Бог, који држи у рукама смрт и живот. Али, кад Апостоли одговорише на те Исусове ријечи: „Ако је заспао он ће се и пробудити,“ види, да Га они не разумију, па им каже, да није заспао, него умр'о. И крену у Витанију. Кад су дошли у то село, Марта, старија сестра Лазарева, чује, да долази Исус са апостолима у њену кућу, па похита, да Га сретe. Кад Га угледа, притрчи Му к ногама, стане их љубити и јецајући од плача рекне: „Господе, да си Ти био овдје, не би мој брат умр'о!“ Она је знала, и тврдо вјеровала, да је Исус *прави Бог*, који може дати и узети живот, па зато је тако и рекла.

А би ли она то рекла другоме човјеку?

Зашто не би тако рекла другоме човјеку?

Ко је кадар дати и узети живот?

Исус је из тих рјечи видио, да Марта потпуно вјерује, да је Исус Син Божји, па је ухвати за руку подигне је и запита је, да Му каже, гдје је гроб Лазарев. Кад су ишли пут гроба, Марија, млађа сестра Лазарева, учини онако као и њена сестра Марта! — Што? — И што рекне? — Исус је видио, да и она вјерује као Марта, па обје стане тјешити и блажити, да не плачу, но да имају над у Бога.

Пропитивање. —

V.

Кад је Исус Христос дошао на гроб, окупило се много народа; јер гдје би год дошао Он, ту би се окупило много свијета, да чује, како он учи народ и савјетује, као добар отац своју дјецу, да се окане рђавог посла, а да мисле, говоре и чине оно, што је добро и поштено. У томе народу било је много људи, који су вјеровали у Исуса, као Марта и Марија, а било је и таквијех рђавијех људи, који нијесу вјеровали, да је Он Бог, али опет им је мило било, да чују његове слатке ријечи и свету науку.

Кад су били код гроба, Исус нареди, да макну плочу и да гроб раскопају. Неки људи притрче и стану раскопавати, а народ, који је то гледао, чудило се, мислећи у себи, што ће Исус да чини с мртвијем Лазаром, који је четири дана лежао и гробу. Кад отворе гроб, Исус се помоли свом небесном *Оцу — Богу*, па јаким гласом рекне; „*Лазаре, устани!*“ Чим је ово Исус Христос изрекао, Лазар омотан у мртвачком покрову изађе из гроба! Кад народ види то велико чудо, онда свак пане на кољена, и они који су вјеровали Исуса, и они, који нијесу, и сваки повика: „*Заиста је ово прави Бог!*“

Ово велико чудо, дјецо, догодило се у *Суботу уочи Цвијети*, и та се субота од тада зове „*Лазарева Субота.*“ (Показати слику „Ускрс Лазара“ и објаснити им је.)

Пропитивање. —

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Дјецо, ко може васкрснути из мртвијех, или ко може оживити мртвог? Што је показао Исус овим чудом — што је дигао Лазара из мртвијех?

Пазите дјецо! Господ наш Исус Христос проповиједао је народу, да ће доћи један дан, кад ће сви мртви устати из гробова, као што је Лазар устао. Многи то нијесу вјеровали, али кад су видјели, да је Он ту своју науку потврдио тијем, што је ускрсноу Лазара, сваки је повјеровао.

Кад се је разнио глас, да је Исус ускрсноу Лазара, то чују и у *Јерусалиму*, па кад се сјутра — дан, у недјељу, враћао Исус у град, сви грађани — људи и жене и дјеца изађу са цвијећем у рукама, да Га срету. Па кад је Исус улазио у град, то цвијеће бацали су њему испод нога и пјевали: „*Осана сину Давидову, благословенъ градъ во имя Господне, осана сину Давидову!*“ То ће српски рећи: *Добро нам дошао, сине Давидов, благословен нека је онај, који долази у име Господње, добро нам дошао!*

Ова недјеља пред Ускрс зове се од тада *Цвијети*. Отуда је и дошло то, што се на Лазареву Суботу иде у цвијеће, које се оставља у цркву, па се на Цвијети раздаје народу, за успомену онога дана, кад су у Јерусалиму дочекали са цвијећем Исуса Христа, као цара над царевима, као *Бога правог*.

(Показати слику „Долазак Исусов у Јерусалим.“)

Што смо оно пјевали на Лазареву Суботу? (*Общее воскресение.*)

Дакле, дјецо, чули сте ту дивну црквену пјесму, која се поје на Лазареву Суботу и на Цвијети, и која почиње ријечима: *Общее воскре-*

семіе. Саме те двије ријечи напомињу нама онај будући, пошљедни дан, кад ће сви мртви на глас Сина Божијег, Исуса Христа, устати из гробова, као што је устао Лазар!

Пропитивање. —

*

Напомена: *Особна* имена треба добро нагласити, па питати по неколико ђака, да их понове, да им тако боље остане у памети. —

Пошто се приповијетка сврши, треба прозвати неколико најбољијех (најбоље онолико, колико има одејека) да је у цјелини испричају, уз помоћ наставника. —

У овом предавању могао би изостати говор о мјестима изван Цетиња, као и путу до *Јерусалима*, пошто су ученици *joш прије овога предавања* морали чути за *Јерусалим*, и о њему добити већ *појам* сличним начином, али ја нијесам хтио изоставити то само с тога, да би се и по овоме предавању могло видјети: како се, од прилике, у сличним предавањима има поступати.

Предавач.

**

Извјештај о основним школама пригорским у школској години 1896—7.

CRNOGORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
Ревизор: **Ан. Јовићевић**, упр. учитељ на Ријечи.

II. Мушка школа у Затријенчу.

Школа је од три разреда (I., II. и III.) Почетком школ. године било је уписано:

У I разреду	15	ученика	римокатоличке	вјере,
" II "	5	"	"	"
" III "	7	"	"	"

Свега 27 ученика римокатоличке вјере.

Сви уписани ученици присуствовали су испиту. Од њих су у II. р. понављали 2 ученика.

Успјех се је показао о испиту:

Из Закона Божјег:	I. разред	4,	II. раз.	4,	III. раз.	3 ³ / ₄
" српског језика:	"	"	4 ¹ / ₄ "	"	"	4
" рачуна:	"	"	4 ¹ / ₄ "	"	4 ¹ / ₄ "	4 ¹ / ₂
" геометрије:	—	—	—	—	"	4
" земљописа:	"	"	4	"	4 ¹ / ₂ "	4 ¹ / ₂
" српске историје	—	—	—	—	"	4 ¹ / ₂
" природописа:	—	—	"	"	4 ¹ / ₂ "	4 ¹ / ₄
" човј. тијела:	"	"	4 ³ / ₄ "	"	4 ¹ / ₂ "	4
" Краснописа:	"	"	4	"	4	3 ¹ / ₂
" цртања:	"	"	4	"	4	3 ¹ / ₂
" пјевање:	"	"	3	"	3 ¹ / ₂ "	3 ¹ / ₄

" гимнастике :	" "	3 $\frac{1}{2}$ "	" "	3 $\frac{1}{2}$ "	" "	3 $\frac{1}{2}$
" чистоћа :	" "	3 $\frac{1}{2}$ "	" "	3 $\frac{1}{2}$ "	" "	4
" дисциплина :	" "	5 "	" "	5 "	" "	5

Укупни годишњи успјех постигнут је:

у I разреду врло добар (4),

" II " више по врло добар (4 $\frac{1}{2}$),

" III " врло добар (4).

Из геометрије у III. раз. није предавано: „Облици у равнини,“ а остали предмети обрађени су према захтјевима Наст. Плана у довољном обиму.

Редовни рад отпочет је 1 Октобра, а завршен је испитом 18 Јуна, који је трајао 4 $\frac{1}{2}$ сата. Дневно је рађено: до 1. марта по 5, а унапријед по 6 сати, а преко цијеле године 147 дана.

Први скуп ђачкијех родитеља држан је у Октобру, и на њему је говорено о значају школе; а други скуп није држан, по учитељевом казивању, узроком студени заказаног дана.

Дјеца су школу доста неуредно посјеђавала због рђавог времена.

Учитељ је свршио само основну школу у Подгорици, али с вољом ради, и не жали труда, да што већма прибави себи знања и вјештине, како би савјесније одговорио својем позиву. По успјеху и вјештини предавања види се, да учитељ живо прати савремену педагогику и методу, те је стеченијем знањем врло добро и подједнако оспособљен за млађа три разреда. Представљен је за привременог учитеља 1888., а за сталног 1889. године. Труд његов је одличан, а владање његово како у школи, тако и изван ње, примјерно, за то га у мјесту поштују и љубе, а и он се према њима односи врло умјеско. Према дјеци се односи очински, и сваком приликом настојава, да утиче на дјечији морал како својим понашањем, тако и поучком -- што врло благотворне посљедице за собом доноси.

Сва дјеца су римске вјере; њихов матерњи језик јест арбанашки, и искључиво њим говоре -- сва дјеца, док почну школу посјеђавати. Овдје је учитељ врло практично поступао са педагошког начела, што јеновајли је прозвао приправнијем разредом, да се прве године уче српском говору и по гдјешто из наставнијех предмета за I. р., па тек друге године да прелазе у I. разред. Пошто је дјеци матерњи језик арбанашки, то је природна посљедица, да се морају при читању и говору осјетити понеке мане, као: неправилно наглашавање и стајање на тачкама високијем гласом.

Даље је примјећено, да дјеца неправилно застају на знаковима, при читању пјевајући високи глас, мијењање чиниоца при множењу, и у II. р. искључиво сабирање у водоравном правцу.

Учитељев труд заслужује похвалу, јер овај мора бити у толико већи, што дјецу најприје мора спремати, да говоре српски, па тек онда да их обучава у наставнијем предметима. Учитељ добро влада арбанашкијем језиком, и при овом обучавању служи се врло удеснијем начинем, којијем успије, да за три године научи дијете не само наставнијем предметима, него и српском говору. Такође, и цио учитељев рад у школи у главном одговара начелима савремене меторике; предавање је очигледно и разумљиво, и дјеца су довољно упућена на саморадњу.

Сви школ. протоколи, осим дневног, налазе се у добром стању и реду. Протоколи прихода и расхода у добром су стању, само што се нијесу на расход примале признанице.

Прихода је било ф. 52 и 99 новч.

а расхода ф. 50 и 46 „

Остатак ф. 2 и 53 новч.

Капетан, уједно мјес. шк. надзорник, могао се је боље одазивати дужности својој према школи.

Учионица је доста велика за оволики број ученика, само је наређено, да се неке врло пријекне потребе учине око цијелог здања.

Римокатолички вјероучитељ, мјестни парох, постављен је за вјероучитеља ове шк. године са редовном државном платом: до почетка Маја редовно је вршио своју дужност, изузимајући неко вријеме, кад је био на допусту, да походи своје родно мјесто; али унапријед забаталио је своју дужност из некијех неоснованијех разлога. Изговори његови за овај поступак били су недовољни за оправдање, али се опет одрекао својег непромишљеног гледишта, и обћао се, да ће идуће године вршити предавање, као што је почетком ове шк. године.

III. Мушка школа у Голубовцима.

Школа је од три разреда (I, III и IV.) У почетку школ. године било је уписано:

У I. разреду	52	ученика	и	3	ученице,	сви	православне	вјере,
„ III „	17	„	„	„	„	„	„	„
„ IV „	10	„	„	„	„	„	„	„

Свега 79 ученика и 3 ученице, сви православне вјере.

На испиту је присуствовало: у I. раз. 40 муш. и 2 жен.

„ III „	13	„	—	—
„ IV. „	9	„	—	—

Свега 62 муш. и 2 жен.

Неки од отпуштенијех ученика изостали су својеволјно, а неки због пресељења, болести, сиромаштине, даљине и водене поплаве.

О испиту се показао следећи успјех:

Из Закона Божјег:	I. раз.	$4\frac{1}{2}$,	III раз.	$4\frac{1}{2}$,	IV раз.	$4\frac{1}{2}$
„ српског језика:	„	4,	„	„	„	$4\frac{1}{2}$
„ словен. језика:	—	—	„	„	„	$4\frac{1}{2}$
„ рачуна:	„	$4\frac{1}{2}$,	„	„	„	$3\frac{1}{2}$
„ геометрије:	—	—	„	„	„	$4\frac{1}{4}$
„ земљописа:	„	$4\frac{1}{2}$,	„	„	„	$4\frac{1}{2}$
„ српске историје:	—	—	„	„	„	$4\frac{3}{4}$
„ природописа:	—	—	„	„	„	$4\frac{3}{4}$
„ човј. тијела:	„	$4\frac{1}{2}$,	„	„	„	$4\frac{1}{2}$
„ краснописа:	„	$3\frac{1}{2}$,	„	„	„	4,
„ цртања:	„	$3\frac{1}{2}$,	„	„	„	4,
„ пјевања:	„	4,	„	„	„	$4\frac{1}{2}$

" гимнастике:	" "	4,	" "	4,	" "	4,
Чистоћа:	" "	4,	" "	4,	" "	4,
Дисциплина:	" "	4 ¹ / ₂ ,	" "	4 ¹ / ₂ ,	" "	4 ¹ / ₂ ,

Укупни годишњи успјех постигнут је:

у I. разреду врло добар (4),

" III. " више но врло добар (4¹/₄),

" IV. " више но врло добар (4¹/₃).

У IV. разреду нијесу довољно обрађене реченице (просте и сложене), десетни и прости разломци, а остали предмети у свијем разредима разрађени су према захтјевима Наст. Плана.

Редовни рад у школи отпочет је 3 Октобра, а завршен испитом, који је 20 Јуна трајао 8 часова. Дневно је рађено по 5 часова, а преко цијеле школ. године 169 дана.

Први родитељски скуп био је одређен 27. Окт., али га је велика киша омела, од које је и поплава слиједила. Други скуп држан је о Савину дану, ђе је учитељ говорио: о родитељском поступању према школ дјечи, о редовном посјеђавању школе, и о користима, које школа доноси.

Редовно посјеђавање школе са стране ученика у неколико је спријечила била водена поплава, која је овом племену и огромне штете причинила.

Учитељ је поред основне школе свршио и прву Цетињску богословију; постављен је за привременог 1874. а за сталног 1875 године; способност његова за све разреде јест подједнака и близу одлична, а труд одличан.

У радњи при рачуну мијеша десетне бројеве са вишеименованијема, и врши радњу без довољно објашњења при претварању једнијех у друге; а иначе, предавање му је правилно и одговара начелима савремене методике, питања су му чиста, правилна, јасна и одређена; држање његово како у школи, тако и изван школе је умјесно и слаже се са начелима правага наставника и васпитача, за то се Рај у мјесту Губе и поштују. Он је такове нарави, да свуда и на сваком мјесту и ријечу и дјелом утиче на ђаке и народ, желећи тијет код својијех ученика пробудити и одњеговати ваљане и чврсте карактере, а из народа испријебити и какву-год ману или поунити недостатак. У настави његовој заслужује похвалу: предавање Закона Божјег и славенског језика у свијем разредима, рачуна у млађијем разредима, зеплописа, историје и природнијех наука у својим разредима; а такође и његов неуморни труд и постојана воља при раду.

Сви школски протоколи и протоколи школ. прихода и расхода нађени су у добром реду и стању.

Ове године је било прихода фиор. 180 и 32 новч.

а расхода " 188 и 77 "

разлика " 9 и 45 "

Школско здање је ново и саграђено по нацрту Главног Школског Надзорништва, и доста је добро снабђено са потребнијема училима; али опет потребите су биле неке поправке и нека учила, и све је то именовано на протокол расхода у наређено, да буде готово за идућу школ. годину.

Школска башта заузима 1 рало земљишта, које је учитељ врло вјешто уредио, да послужи на поуку дјечи и мјештанима, што му служи на част и похвалу.

Капетан племенски вршио је своју дужност према школи уредно, а тако и дотични заступник горњо-зетске капетаније. мјес. школ. надзорник вршио је своју почасну дужност према школи доста уредно.

Како главари, тако и народ у опште, јако љубе школу, што су посвједочили многобројнијем присуством при испиту, а ту њихову љубав у неколико потетиче и сам учитељ.

ОТВОРЕНО ПИСМО. *)

Г. К. Лучић, учитељ дробњачки, пишући у овом листу „Љетопис школе дробњачке,“ као о дробњачком учитељу у 1889. и 90. шк. год. пише о мени. Моја намјера није ступати овом изјавом у борбу и даље полемизирање са реченим учитељем. Ја овим само хоћу у најкраћим потезима објаснити г. Лучићу и читаоцима овог дијевоног листа, због којих разлога нијесам могао, нити управо смио се пуштити у разна дробњачка друштва првим мојим доласком, у овој првој години мог учитељствовања.

Но да би читаоцима јасније било, најприје ћу навести, што о мени г. Лучић вели. Он пише: „учитељ Вукчевић, по казивању свијех, био је човјек на свом мјесту с малпјем изузетком, кога (треба: који) ћу и навести. — Примјер доброг владања и трудољубивости заиста он је био, али, судећи по оном, што сам за њега могао дознати, био је у неку руку *себичњак* ^{1.)}, јер избјегавао свакије (?) друштво, а особито простијех људи“ (?). Даља рзлагања г. Лучића од толико година већ поновљена, какав треба да је учитељ, излишно је наводити.

*) Ову изјаву добили смо уз овако писмо:

Милошчићевећини Господици

Нажда ћете се зачудити, кад оваку опширну изјаву, чи Ову једну Лучићеву ријеч, видите. Но мени је више стало, него што сам се нашао увријеђен, да наши учитељи, који би у будуће љетописе писали, боље и пажљивије проуче карактере оних учитеља, које намјеравају карактерисати.

Ја се врло добро сјећам, кад је један учитељ, пишући љетопис пошјерене му школе, написао за неког свог предшаственика, да га је шк. власт лишила учитељске дужности. А овај сиромаш није био лишен службе, већ је добровољно поднио оставку и захвалио се на повјерену му дужност, о чему је пок. министар Павловић био јавио у „Просвјети,“ што је требало, да писац проучи, да му рад буде вјеран и истинит.

Овака писања често и врло лако промаше објективан правац — без икакве нужде. Оваквом раду, и ако је чак, треба тачност и вјерност, а за то треба веће проучавање и боље промишљање. Не би горе било, кад би се писци шк. љетописа за сваку нејавност обраћали својим предходницима, ако су у животу, који би их царавно у много потпомогли. Тим би вачином љетописи тачнији вјернији били.

Колико са овог гледишта, толико да одбијем од себе оно, што по осјећајима још не бих — себичност, покушах овом изјавом, најуљудније молећи Вас, да бисте је извољели штампати у цијењеној „Просвјети.“

Ви ћете ме боље но ма који од наших разумјети, да редовни кафански живот врло мало родољуба даје. Вара се сваки, који мисли, да се само себичњаци клоне кафанске прашине и загушљивости. Они се кафане клоне једино из материјалних обзира, — а родољубље се не мјери по кафинским посјетама, већ по осјећајима. Ови су не само душевњаџи, већ душа свакојег честитог и обилнијег друштва.

Ова приложена моја изјава доста је опширна, јер сам се старао, да свему, што речем, дам узорк и објашњење; да будем, дакле, колико толико — јаснији.

Па пошљетку дозволите ми, да унапријед изјавим Вам на указаном гостопримству моју најрадачнију благодарност. —

Са одличним високопоштовањем.

Градац, 27 фебр. 1898. год.

Митар С Вукчевић.

1.) Курсив је мој.

Свакоме ће бити јасно, да није лак посао одмах са школске клупе поћи у неко мјесто на дуже вријеме са званичном дужношћу, а гдје такав нема ни тренутног познаника, а камо ли каквог ближег пријатеља. А тај мој корак још је тежи по мене био, што баш тада гл. шк. надзорник г. *Ђуро Поповић* рјешаваше спор дотадањих дробњачких учитеља г. г. Пекића и Вујовића. Ово ме није мало плашило, да бих и ја могао — још неискусан — на моја *шеснајесто*-годишња леђа добити оваку непријатност.

На моја пропитивања о обичају и духу народа дробњачког од пријатеља дознам, да се неограничено воле шпиритуозна пића. Поред доброг дијела честитих карактера — на жалост код многих ово нађох, — због чега, унапријед спремљен мишљу, знајући, да ћу бити колико толико изложен разном друштву, оставим ракију на миру (ма да је нигда Бог зна како нијесам узнемиривао,) извињајући се на понудама мојих нових познаника и пријатеља, да је нигда ни пио нијесам.

Баш *срећи* дан послје мога доласка у Шавнике, послје обичног поздрава, затражи ми један — нигда мном не виђени — селак, да му позајим „плету“ (цванцику). Мени је ово било и сувише чудновато; још се и не познали, а човек тражи, да му *позајим новача*. Овај ми обичај објасни трговац Н. Неимаревић, данашњи финанс. капетан у Шавницима, да је онај то чинио без икакве нужде, надајући се, да ће добити, а да му је ја као млад господин (!) и странац нигда нећу затражити, како ћу му вјечито остати.

У школи пак многи (селаца) имаху обичај, да засједну и припале духан. Одмах сам се у почетку побринуо, да овај штетни и недозвољени обичај искорјеним, и да их приволим, да са више ауторитета и љепшим поштовањем гледају на то. Да сам врло добро знао, да у овом не могу успјети са „мој миле,“ већ да ми се као новајлији треба мало строжији и озбиљнији указати. Тако сам учинио и успио.

Сви ови мање више непохваћени обичаји од већег су размишљања и проучавања једном младом и неискусном новајлији, који жели остати непокварен, и у поштовању на дуже — можда — године међу неким народом. Лакше би тако што било извести, кад би у таквом мјесту човек био само на једну годину одређен. С тога сам се у почетку, поред пажње на бољи ред, побринуо, да што вјерније познам дух и обичаје народне: како ми се треба владати, с ким дружити и како према коме односити. Овим није сам смио хитати, јер сам се, као неискусни младић, бојао пријеваре, знајући, као год што се у страном језику обично најприје науче неморалне и слободније ријечи, да тако странци имају прилику најпрва познанства добити са галантнијим, неозбиљнијим и овоме подобним људима, јер их на то вуче већа радозналост и необузdana страст, те ти их на првом кораку ето са највећим гостопримством. Због овога се нијесам смио без бољег познанства онако непромишљено бацити у мрежу тог првог гостопримства, добро знајући, да би ме овда људи кроз поштени, морални и карактерни непријатно нијенили и клонили се од мене, кад би ме виђели у интимним одношајима и пријатељском друштву неморалних људи, пјаница или карташа.

Дакле, моје је начело било обуздати своју страст за друштвена весеља, и савладати своју радозналост за бржа познанства, па својим очима познати све друштвене обичаје, махане и врлине, и по могућству душевне моралне љепоте појединих особа. Ово сам лагано и постигзао, те сам

упореду са овим отпочињао мој друштвени живот у Дробњацима. А што у овом нијесам мало брже корачао, највећа ми сметња бијаше споредна дужност, државна, г. Пекића, због чега сам све до 16. фебруара 1890. год. држао сам сва четири разр., а послѣје подијеливши предмете с реченим господином у сва четири разр., допану ми у дио: српски језик у старијим разредима, рачун, геометрија, географија, историја, физика, дакле предмети за које нијесмо имали систематички уређених уџбеника, те сам за то морао виши труд улагати.

Дакле, ја сам данас мишљења, да ће без разлике сваки чиновник најбоље поштовање задобити, кад више свега пази на своје владање и дужност; кад се не наглим — већ постепеним упознавањем пушта у друштва, указујући се народу пријатан и љубазан; кад буде од мање досаде народу и појединцу.

Ја *себичности* сматрам урођеном страшћу, која се постепено развија, т. ј. што је човјек старији, то је она све јача, те не вјерујем, да ће читаоцима на основу ових изјављених објашњења и начела мог започетог живота у Дробњацима сматрати као живот себичњака. Себичност није никаква родољубивост, а учитељ без родољубивости мал те није, што и тијело без душе, те се по том и надам, да ће наши учитељи, који би у будуће љетописе писали, протишљенији бити, и боље од г. Лучића чувати своје колеге од овако прећераних атрибута. —

Митар С. Вукчевић, учитељ.

NACIONALNA
 Ц Р К В Е Н И Ц А Л А С Н И К .
 CRNE GORE ĐURĐE

Приложници. — *Г. Павле М. Пошвац*, професор у Цетињу, даровао је једно скупочјено позлаћено кавџело саборној цркви Загарачкој храму св. Симеона, за душу своје покојне мајке Златане.

Борика Вешкова Пешић из Загарача, приложи једно звоно саборној цркви Загарачкој храму св. Симеона за душу свога брата Живка Пешића.

Чудо у Курску. Дана 8 мјесеца марта, око 2 сата ноћи, у Курском Знаменском манастиру догодило се чудо, које је веома узрујало цео руски народ, па и православни свијет уопште. Већ у глаухо доба ноћи, сви монаси у том манастиру били су на једанпут пробуђени некаквим громовитијем ударом, од којег су се у свијем ћелијама потресли прозори, а послужитељи пресвештеног Јувеналија био је збачен с постеле. У великом страху сви су истрчали у дворште. Пресвештени са монасима упути се саборној цркви. При уласку обузе их загушљиви задах: цијела црква била је пуна загушљивог дима и чађе, те ни свијеће нијесу могле горјети. Брже боље пошаљу по полицију, и у час страшна вијест о катастрофи рашчула се по цијелој вароши, и окупи се силан свијет. Ту пред губернатором, полицијскијем властима и др. представи се страшно позориште: по цијелој цркви, по поду, бјеху разбацане поломљене штице и разбјена стакла, која су попадала, као што се послѣје дознало, са висине од 15—20 сежања. Сјеверна масивна врата била су сва изломљена и изваљена изван. Слике по зидовима и украси од алебастра покварени. Али је највише био покварен овај дио, гдје се налазила чувена у цијелој Русији чудотворна икона Зна-

менија Св. Богородице, тако зване Корена. Овдје је био као какав велики кивот, веома лијепо украшен. Сад од свију украса ни трага не бјеше; сви орнаменти и кандила далеко су били разбацани по цијелој цркви; гвоздена решетка, која се налазила у подножја чудотворне иконе, била је сва саломљена и разбацана; унутрашњи позлаћени дуварови и стубићи били су опаљени и покренути изван и т. д. Али покрај све све рушевине, сама пак икона, која је висила ту, и која броји више од 600 година, била је савршено цијела, нетакнута. На њеном оквиру, шта више, ни стакло није било разбјено, и ако је паклена справа била намјештена у подножја ове чудотворне иконе на горњој степеници уза сами зид. Остатци од справа нађени су; била је слична дуванској дугуљастој кутији са нарочитијем механизмом, као што је у некијех сахатова, који је у одређено вријеме и изазвао онај страшни прасак и потрес. Пред овакијем чудом присутни у страху су пали на земљу, а један полицијски официр пао и у несвијест. Овдје се показала велика милост Божија због ненадмашне вјере руског народа. Тек се ово дознало у вароши и околини, народ је хиљадама долазио у цркву, и ту се непрекидно служила благодарствена молепствија од како сване до позне ноћи. Преосвештени Јувеналије, издигнувши икону на рукама, показује ју народу цијелу и нетакнуту, а народ у вјерском екстазу пада на кољена кличући: „Пресвјатая Богородице, помилуй насъ“, многи уз то плачу од умилења. Исто тако по цијелој Русији служе се молепствија. Са свију страна долазе поклоници у Курск.

Пријелаз Несторијана у православље. Одавно су персијски Несторијани наумили промјенити своју вјеру. Римски и протестански мислонери неуморно су радили да их придобију за своју цркву, али овдје побједи православна источна црква. Још прошле године из Русије послата је нарочита мисија, да се на лицу мјеста увјери, у колико су искрено прегли Несторијани, да се придруже православној цркви. Мислонер је био Виктор Синадеки, који је имао и своје помоћнике.

Близу Урмије, око 300 километара далеко од сјеверне престонице, персијске Тавриза, са Урмијским архијеписком Мар-Јоном и многијем старјешинама склопљен је писмени уговор односно ступања Сиро-Халдејаца у крило православне цркве. Ове пак године дошао је Мар-Јона са више свештеника — несторијана у Петроград и на Благовијести примио православу вјеру.

Руски листови доносе опширне извјештаје о свечаности преласка несторијанског епископа Мар-Јона са архимандритом, два свештеника и дјаконом у Православље. На дан преласка они су се изјутра у Петроградској Александро-Невској Лаври пред сјеверним дверима молили Богу и тражили да их из Несторијанске јереси приме у Православље. Сви су били скромно обучени у црне сукнене хаљине; само је епископова хаљина била сива. Они су са великом побожности очекивали час, када ће се отворити царска врата, те се указати више свештенство православне цркве. За вријеме читања часова изишао је Петроградски митрополит са двојицом епископа, архимандритима и манастирским свештенством. Сви су били обучени у златоткане одежде. Хиподјакони носили су пред митрополитом зажежене джире и трикоре. Кад се митрополит Паладије приближио Несторијанцима, сви су они приклонили главе. Митрополит питао их је, желе ли се присајединити Православљу, и кад је добио повољан одговор, почело је одрицање од лажног Несторијанског учења. Митрополит Паладије

дао је епископу Мар-Јони крај епитрахилџа, одвео их на сред цркве и поставио на амвон. Послије одређених молитава епископ Мар-Јона исповједио је: „Вјеру православну, коју добровољно исповједам, нека ми Бог поможе тврдо држати у цијелости и ненарушивости до пошљедњег мога даха, те дјелом радосно испуњавати њезине заповједи“. Онда је митрополит Паладије прочитао разрјешавајућу молитву, послије које је сједињење проглашено. Тада се епископ Мар-Јона обукао у архијерејске златоткане хаљине, које одговарају његову чину, а његови пратиоци у бијеле среброткане хаљине, те је отслужена св. литургија, коју су служили Петроградски и Московски митрополити са многим вишим свештенством.

Са епископом Мар-Јопо прешло је у Православље 15.000 Несторијанаца или Халдејаца, којих у опште има у Курдистану до 400.000 душа.

Главну у чему се разликују ови Сирохалдејци од православних хришћана, то је учење о Богородици, коју они сматрају не Богородицом, него Христородицом. И од овог свог учења они сада одступају, те примају православно учење о Божјој Матери. Изгледа, да ће на скоро сви Сирохалдејци придружити се православној цркви, и тијем ће, послије толико стотина година (од друге половине V. вијека), престати раздјељење њихово од матере цркве.

† **Архимандрит Теодосије Веселица**, настојатељ манастира Милешева, преминуо је 25 фебруара у 65 својој години. Покојник је родом из Мостара, а постриженник је манастира Житомислића. Добро је познат као врло вриједни и честити прави калуђер. Лака му земља и вјчна память.

Нови московски митрополит. На мјесто пок. Сергија, изабрао је цар руски човјека, који се сматра у Русији, као један од најпросвећенијих свештеника у цркви руској, а то је досадни епископ Грузије и Кахетије архијепископ Владимир. Нови је московски митрополит Владимир, као егзарх Грузије, највећу бригу обраћао поред цркве и на школу и просвјету народну. У својеручном писму царевом на новог митрополита московског вели се: „Општа љубав, коју сте стекли у Самари и у Грузији, испуњава ме надом, да ћете ви у Москви развити своје способности у ширењу просвјете. Надам се и томе, да ћете ви парочиту своју пажњу обратити на народне школе и показати на томе пољу ваше богато искуство.“

— **Посвећење епископа Будимског** преосв. *Лукијана Богдановића* обављено је у Карловцима 1. марта о. г. од Његове Светости српскога патријарха Георгија заједно са преосв. епископима: Михаилом горњокарловачким и Гаврилом вршачком. — Нови је будимски епископ у 31. години живота. Год. 1891. закалуђеривши се, рукоположен је за ђакона, а 1895. за презвитера и протосинђела. Г. 1896 произведен је за архимандрита беочинскога, а 1897. у новембру изабран за епископа, те ове године у јануару од Његовога Величанства потврђен.

Српска литургија у Русији. Руски св. Синод одобрио је, да се у Русији штампа и поје у руским црквама литургија, коју је по српским народним мотивима компоновао даровити српски композитор г. Стеван Мокравац, који је са своје вјештине као изврстан ликовођа и композитор добро познат. Једна угледна руска књижарница понудила је г. Мокравцу 600 рубаља да може у Русији штампати, и продавати његову литургију.

Инглези и Православље. Инглески листови јављају о једном кораку за приближење англиканске цркве Православљу. Инглески надбискуп од

Кентерберија послао је англиканског бискупа од Селзберна у Цариград да поднесе васељенском патријарху Константину молбу нека би православна црква признала да кановички вриједи крштење и причест, које обаве англикански свештеници на Истоку. Васељенски је патријарх одговорио да тај предлог додирује догматичне главне основе православне цркве, те да изискује зрело и дубоко расуђивање. Англикански бискуп посјетио је у истој мисији јерусалимског и александријског патријарха, а католици гледају у предлогу један корак од стране англиканске цркве да се приближи православној цркви.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Говор на другом родитељском скупу 1 марта о. г. у Братоножичкој школи.

Поштовани скупе!

Прошле школске године на првом родитељском скупу прочичан вам је онај дио школског „Закона,“ који се тиче дужности ваше спрам ваше дјеце, а у исто вријеме и показата вам је дужност спрам школе, што би било од користи за вашу младеж, т. ј. вашу дјецу. На првом овогодишњем скупу говорено вам је о важности оваквих родитељских скупова. Ми смо дужни, браћо, по „Школ. Закону,“ уредно држати ове родитељске скупове, најмање два пута годишње, а да би боље утицали на облагорађење наше дјеце у умном, вјероватском и моралном погледу, требало би, да се често у овом просвјетном делу скупљамо и да се договарамо о својој високој дужности, како бисмо достојније испунили свој задатак.

Првом родитељском скупу виши број се немарљиво овазвао; јер је врло мали број од вас присуствовао истом, по чему се може закључити, да мали број родитеља схваћа свој узвишени родитељски позив, на који сте од самога Створитеља позвани, и који заповиједа, да дјецу треба хранити, добро васпитавати и учити свему ономе, што је корисно за млађи нараштај, т. ј. за потомство наше, ако хоћемо, да одговоримо своме позиву; јер сам Бог говори: „Будите савршени, као што је ваш отац небески савршен.“ Но правог и свестраног васпитања и усавршавања не може се ни замислити без озбиљног труда и највећег напрезања како учитеља, тако родитеља и друштва.

Враћо! Истина, учитељ може научити своје ученике и ученице, да добро читају, рачунају, правилно говоре, лијепо пишу, цртају и пјевају, но опет то није свестрано образовање; јер може човјек добро читати, рачунати и правилно говорити, али најневаљалијег срца бити; може човјек лијепо писати и цртати, али његова у томе вјешта рука моше и најгрознија дјела починити, може човјек све природне науке знати, а опет најокорјелијег срца бити: као крадљивац, лажљивац, неограничен у говору, убица и т. д.

Да би се ове рђаве навике искорјенивале, треба младежи предходити добријем примјерима, како код куће, тако и у школи, на сваком мјесту и у сваком тренутку. Знам заиста, да сте чули ону народну пословицу, која говори: „Шта чине дјеца, шта виде од оца.“ Народ говори и ово: „Што старији у кући, то млађи пред кућом.“ Чују се у народу и ове

ријечи: „Каквим се пићем ново буре напуни, тим пићем вазда мирише.“ То ће рећи: како се дјеца у дјетињству упуте, на добро или зло, тако остају до гроба свога, па ако се у дјетињству навикну дјеца на добра и богоугодна дјела, то је заслуга вас родитеља, нас учитеља и друштва, за што ћемо добити награду од самога Бога. Тако исто ако се дјеца навикну на неваљала и непоштена дјела, опет је и то гријех вас родитеља, нас учитеља и цијелог друштва, а за то и народ говори: „с ким си онакви си.“ За што ћемо и бити одговорни самоме Богу. Сам премилостиви Творац говори нама:

„Ако једнога од ових малих саблазните, боље ви је објесити млински камен о врату и потонути у дубини морској.“

Дјеца су као младе гранчице дивље јабуке, од којих се ваљаним радом и облагорођавањем добија облагорођена питома јабука, која даје врло укусан и користан плод. Тако исто свестраним усавршавањем добијају се од дјеце будући корисни људи, не само своје породице, него и своје отаџбине и цијелога Српства, врли синови, који ће у име Божије, а у здравље срећновладајућег Узвишенога Господара и Његових потомака, раскомадано Српство својом одважношћу и прегнућем — опет у једну моћну државу Српску сјединити.

Поштовани скупе!

Ја поменух свестрано усавршавање младежи наше, а то значи не само учити младеж: читању, писању, рачувању, пјевању и т. д., него развијати у дјеце све врлине (у свакој мјери, које човјека чине правим човјеком, т. ј. како умне тако моралне и тјелесне моћи, које се може постићи само неуморним спојеним трудом родитеља, учитеља и цијелокупног друштва.

Браћо! Ја сам овдје међу вама ово је већ друга година као наставник ваших синова и кћери, у којијема ће свакој дјети продрети, по смрти вашој; јер су дјеца продужење нашега живота, почем их сам Бог даје од наше крви, па сам у неколико примјетио, да већи број родитеља не одговара своме узвишеноме позиву спрам своје дјеце, било то из незнања, немарности, или немогућности, како би у дјецу укоријенили све добре и корисне врлине у споразуму са школском наставом. попуњујући оно, што школа сама није могућа учинити; којијема би се могли, као будући чланови друштва, дичити на зорист своју, племенску, Отаџбине и цијелог нашег народа. Има и таквих родитеља, који се још не познају са школом и учитељем, куда сваког боговијетног дана шаљу своју дјецу, а томе је узрок само њихова немарљивост, која рђаве пошледице рађа то васпитање њихове дјеце, које се доцније не даду поправити.

Има и таквих родитеља, који своју дјецу шаљу неуредно у школу, т. ј. несобучену, необувену, с неопраним хаљинама, неокупану, на којој се може видјети кал и различити гад, а мнозина их шаљу и без потреба, без којих се дијете не може усавршавати. Не ваља, да се управљате по оној изреци, коју изговарају неразумни родитељи, кад предаду своје дијете школи: „Ја предадох моје дијете учитељу, па сада нека чини што хоће; скидох бригу с врата, да ми не досађује, код куће.“

То би био један неопростиви гријех, кад би се међу вама, Боже сачувај, такав који родитељ нашао. Кад се дијете дадне у школу нужно је много озбиљнију бригу водити о њему, него докле га није био школи предао, па му набављати све потребито и помагати школи усавршавати га, јер који тако не би поступао пропада материјално, а особито његово дијете

пропада морално, које одмах по својој наклоности осјети, да родитељ не води бригу о њему, те дружећи се с неваљалцима постане и оно неваљало, па кућу упропаштају материјално, а оно само пропада морално.

Најгрђе што сам опазио на дјечи, коју ми сваког дана шаљете, јесте печистоћа, а свака убитачна је за највеће благо наше овога свијета, т. ј. за здравље наше. Чистоћа је половида здравља. Разумије се само по себи, да здравље утиче и на умни развитак човјечи: јер само у здравом тијелу може се развијати и здрави разум. Зн то вам се препоручује, да у будуће дјецу шаљете — много чистију и спремнију.

Закључујући по свакодневном сопственом искуству, изгледа, да се и у вашим домовима не држи народ онога најважнијег по наш живот здравственога правила, које вели: „Чистоћа је половида здравља.“

Сјећам се и једне наредбе Министарства Унутрашњих послова, које се је побринуло, назад неколико година, за здравље нашега народа и наредило, да се стока не држи близу наших станова и у самим становима, јер стока, а и оне изметине од стоке кваре ваздух у нашим становима, што убија наше здравље. За то вам се препоручује, да стоку не држите ондје, гдје сами живите, него да извршujete поменућу наредбу, а не као до сад. Станове у којијема станујемо три дијела цијелога нашега живота, треба држати чисто, и правити на њима велике прозоре, да су довољно освијетљени, ако хоћемо да здрави будемо; јер сунчана свјетлост и чистоћа су неоцијењени пријатељи нашега здравља, а мрак је убитачан за наше здравље, што се може видјети на људима, који живе у мрачним становима.

Одијело треба држати чисто и често пресвлагати и опрати, т. ј. бар једном недјелно, што утиче врло благотворно на живот наш. Има таквијех, који говоре, да се хајке брже дрво, Екад их често перу; али то је неоправдано мишљење простог народа, које се никако не може доказати. Напротив рубље, које се чисто не држи, брже се дера од онога зноја и кала, који веома дјејствује на труљење истога, те брже труне и распада се. Па и да би се рубље брже дрло, да се често пере опет би дуже трајало оно што је нама најскупоцјеније, а то је наш живот; јер би се тијеле очувало здраво, а у нечистом одијелу нахвата се сваки гад, који нагриза и затире нашу кожу, на којој постају красте, свраб и друга нечистоћа, то све убија здравље, а тиме и живот наш скраћује.

Као год што треба пазити на чистоћу станова и одијела исто тако треба, да се обратимо и побринемо озбиљније на чистоћу нашега посуђа, особито за бакарно посуђе, јер је бакар сама отров за наше здравље; зато бакарно посуђе не треба никако држати некалајисано. Да је бакар отрован, то сте сви сами искусили у своме животу. Гдје се год може бакар замијенити са којим другим посуђем не треба га ни употребљавати; јер је боље и дрвено посуђе од бакарног, почем у дрвету нема отрови као у бакару, само ако се чисто држи.

Браћо! Пошто се и сам наш Узвишени Господар брине за сваки напредак свога љубљеног му народа, па и за здравље народње, за то и ми требамо, да се озбиљније обратимо на наше здравље; јер без здравља нема богатства, нити икаквог напретка, а то ћемо моћи постићи само ваљаном чистоћом.

За то ја и узвикујем пред вама: држимо се чисто; перимо одјећу чисто; чешљајмо се, купајмо се, не држимо марву у становима и близу станова, чистимо станове и бацајмо далеко од њих сваки гад, који затире

наше здравље; чувајмо се од бакарне отрови, па ћемо бити здрави, а здрав човјек је користан: себи, породици, племену, отаџбини цијелом друштву и нашем Узвишеном Господару, који непрестано дневно ноћно води очинску бригу о своме народу. ¹⁾

Братоножићи, 8 марта 1898.

Говорио учитељ Симо Р. Мијовић.

1) Не може се довољно препоручити нашим учитељима, да сваки час, на сваком мјесту најозбиљније народ упућују на чистоћу. У.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

— Изшао је из штампе и разаслат повјереницима З А Б А В Н И К Српске Књижевне Задруге. Свеска прва. С овом садржином: Обломов, роман у четири дијела написао Иван С. Гончаров, превео с рускога Милован Ђ. Глишић; Богородичина црква у Паризу написао Виктор Иго, превео с францускога Душан Л. Докић; Оргуљаш из Поникла написао Хенрик Сјенкјевич, превео с пољскога Радован Кошутић; Свеци ратују, приповијетка написао Ђовани Верга, превео с талијанскога Симо Матавуљ; Јолантини сватови, приповијетка, написао Херман Судерман, превео с њемачкога Хенрик Лилер.

Од „Обломова“ и „Богородичине Цркве“ има у овој свесци по пет табака, и ови ће се романи настављати цијеле године. „Оргуљаш из Поникла“ и „Свеци ратују“ свршени су у овој свесци, а „Јолантини Сватови,“ свршиће се у другој.

Годишња прегплата за чланове Српске Књижевне Задруге износи 4 динара или круне, за нечланове 7 динара или круна. Претплата се полаже код истих повјереника, код којих и улог за редовна издања Задругиних књига.

За шест година свога живота Српска Књижевна Задруга је, захваљујући својим задругарима, а у првом реду својим ревниосним повјереницима, стала на тако чврсте ноге, да пред њом стоји најљепша будућност.

Ти готово неочекивани резултати и побудили су Задругину управу да свој досадашњи издавачки рад прошири за сада само још у једноме правцу. Редовна кола Задругиних издања нијесу могла доносити онолике и онаких превода из лијепе књижевности туђих народа, колико та дјела заслужују и колика то изискује потреба наше читалачке публике. У њима је по правилу могло наћи мјеста годишње само по једно дјело, и то махом само оне величине, која није премашала једну књигу Задругиних издања. Већи романи, који су у литератури цијелога свијета заузели видно мјесто, нијесу могли бити издани.

Повољни одговори, које је управа од својих повјереника добила, охрабрили су је, те она сад ево излази пред своје задругаре са својим „Забавником“, који ће, ако Бог да, бити збирка свих најљепших модерних дјела свјетске литературе у што је могуће бољем преводу. Управа ће се

старати да у овом новом њеном издању буде приказана цијела свјетска литература својим најбољим представницима, који јој дају битну одлику и чија су се дјела тим својим особинама и узнијела на свјетску висину. Почињући Гончаровљевим „Обломовом“ и Иговом „Богородичином Црквом у Паризу“, „Забавник“ ће даље доносити покрај дјела ових писаца још и радове ових највећих белетриста: руских — Гогоља, Тургенева, Достоевскога, Толстога, Чехова, Корољенка, Гаршина и т. д.; пољских — Сјенкјевича, Пруса, Ожешкове, Севера, Клеменса, Јуноше, Конопњицке, Остоје, Рођевичеве и др.; чешких — Чеха, Неруде, Херитеса, Зејера, Строупежничкога и др.; француских — Балзака, Диме старијег, Флобера, Ж. Санда, Додеа, Мопасана и т. д.; инглеских: Скота, Дикенса, Текереја, Ђлиота, Брег-Харта, Твена, Пое и т. д.; талијанских — Верге, Д'Анунција, Фогацара, М. Серао, Ровете и т. д.; њемачких — Шпилхагена, Ауербаха, Еберса, Хајза, Судермана, Јанечкове и т. д.; а тако исто и признате списе шведског, норвешког, шпанског, маџарског и других јевропских народа. Управа ће се старати да преводне ових дјела повјерава најбољим снагама, које јој стоје на расположењу. У свакој свесци биће поред два велика романа и по 2—3 ситније приче или петих или других познатих писаца. Велики романи имаће засебну пагинацију и биће према величини подијељени у књиге. Ситније приче састављаће годишње једну књигу, и новом годином почињаће нова.

Управа је одлучила да „Забавник“ за сада излази у двомјесечним свескама по 12 табака и одредила му је цијену за своје задругаре четири динара или круне годишње (преплатата се прима само на годину). Чланови добротвори и оснивачи (који плаћају по 10 динара или круна) добиће као награду још бесплатно и елегантне корице за сваку књигу „Забавника“ (3—4 годишње), кад се која свјетска добротворе се корице неће више никоме засебно продавати.

За покриће трошкова око „Забавника“ потребно је 4000 претплатника, и управа се, према извјештајима повјереничким, нада да ће се у најмању руку толико задругара и јавити. За V коло својих издања Задруга је имала око 7000 чланова, и када би се сви они јавили, управа би могла још ове године „Забавник“ издавати у мјесечним свескама, и за исту цијену дала би својим задругарима 100—120 умјесто 72 табака.

Уздајући се у досадашњи лијеп одзив задругара и у освједочену заузимљивост својих повјереника, управа се нада да ће и овом новом издању Задругину бити обезбијеђено редовно излажење и лијепо напредовање, као и досадашњим редовним колима Задругиних књига.

„ДЕЛО“ лист за науку, књижевност и друштвени живот. Свеска за Април изашла је с овим садржајем: У самртном заносу, пјесма Змајева. — Приморска обличја: Др. Паоло. Од Симе Матавуља. — Јадовне пјесме од Имете. — Макијавелови стратегијски принципи од В. Н. (свршетак). — Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Виљем Мекпис Текере (наставак)... — Берза од М. Вебера, у преводу Др. Л. Пачуа. — „Клопфовање“ (писано само за ожењене људе, од П. М. — Живот сељака у Левчу, написао Јован Л. Срећковић учитељ. — Научна хроника: Српско геолошко друштво LVII збор држат 10 марта. — Општи резултати руске научне експедиције у мраморном мору од Н. Андрусова, превео В. К. Петковић. — Друштвена Хроника: „Живот на другом свијету“ од проф. Јеленка Михајловића. — Критика и библиографија: Финансије и

устанке обновљене Србије до 1842. год. Књига I, Биоград 1897, написао М. Петровић. Реферат С. М. П. — Pobébonstzeff С. P. Questions, Pensées 'un homme d' Etat, Ttradmit du russe, Paris, 1897. Реферат Др. М. Р. В. — Статистички Годишњак Краљевине Србије, II, 1894-5 Биоград, 1897 пијена 8 дин. Реферат С. М. П. — Грчки и латински писци у преводу. 1. Корнелије Непот. Живот славних војсковођа. Превео и објаснио Спира Калик професор. Биоград, 1897. Реферат Н. Вулића. — Ueber die Grundthatsachen des socialen Lebens, von Dr. F. Tönnies, Professor an der Universität in Kiel. Bern 1897. Реферат В. М. — Kritički priegled dosadanjih teorija o atmosfer-skaj electricini. napisao Stanko Plivelić, profesor realne gimnasije u Zemunu; Sarajevo 1997. Реферат Јеленка Михајловића. — Биљешке: Друштва, Књижевност, Новинарство, Умјетност, Просвјета, Лични гласови.

Српски магазин, годишњи часопис, за 1897 год. за поуку, забаву и књижевност (са двије изворне слике) уз сарадњу српских књижевника издаје и уређује игуман Дионисије Миковић, година II. у Дубровнику, српска дубровачка штампарија А. Пасарића, 1898. Дућанска пијена фор. 1 и 50 новчића.

„**Босанска Вила**“, лист за забаву, поуку и књижевност. У Сарајеву 15 марта 1898. Бр. 5. Год. XIII. Власник и уредник Никола Т. Кашиковић-Сарајлија. На вел. 8-мни са 65—80 стр. Преглед: Сlike: Веља М. Милковић; Сеоба Срба, од Паје Јовановића. Пјесме: Знам ја шта сам, од Аливерића Тузлака; Шта је љубав? од Катарине; Сеоба Срба, од Алијета. — Приповијетке: Велики жулан, од Милана Часлав, од Сенћанина; Најмлађе, од Ђ. Пантелића. — Поука: Упутство за проучавање села у Босни и Херцеговини; Кукавица, од П. Аршинова. Српске народне умотворине: Гркиња Марија одмеће Босну, из збирке Н. Т. К.; Српске народне молитве, од Д. Терзића. — Листак.

Из Српске књижевности. Наш одлични књижевник, секретар „Мативе Српске“ др Милан Савић, написао и издао је врло занимљиву и по српску књижевност врло важну књигу под насловом „Из Српске књижевности, слике и расправе“. Ова је књига штампана у штампарији српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду. Цијена? Ако нико други, али српска интелигенција би требала ову књигу да набави; јер ће у истој многог чега наћи, што врло многи из редова наше интелигенције и не знају. Тако ће се упознати са животом, радом и карактером наших најславнијих пјесника и књижевника. Нека је најтоплије препоручено ово извршено дјело.

Књижевни оглас Цртице из лијепе књижевности, науке и умјетности написао Др. phil. Каменко Суботић.

Садржај: I. Главна карактеристика историографије Рајићеве. II. О историји. Патриотеки и политички карактер историје. — О фабриковању историје. — Србин и њихов историк Рајић. III. Епоха Јована Рајића. Конац XVIII. вијека у српском народу. — Напредни и конзервативни елеменат у српском друштву. — Соларићеве мисли о српском православљу. — Рајић је конзервативан. III. Јован Рајић. Личност и епоха. — Образовање Рајићево и учитељевање. — Рајић монах. IV. О главној карактеристици Рајићеве историографије.

I. О Илариону Руварцу. I. Српска повјесна мисао новог доба. Први покушај. — Павле Ђулинац. — Јован Рајић. — Посље Рајића до 1857.

II. Омладина као средина. Из младости Руварчеве. — Руварац и нови дух времена. — Стојачковић. III. Клице реализма у нашем повјесном мишљењу. Национализам и реализам. — „Двије студенске расправе.“ IV. Критика. Руварац проповједник нових идеја. — Повјесник и критик. — Резултати позитивистичке методе и српски дух. — Основна начела Руварчеве критике. V Грбетешки монах. Психологија Руварчева карактера.

3. Биљешке о главним изворима за први вијек нове српске повијести. I. Мисли о прерадама извора. Теолошко доба (1765—1849.) Националисте, Стојачковић, Витковић — Реализам у срп. повјесној критици. — Додатак. Главни страни повјесници. Вико, Швикер и Ваничек. О културном моменту у повјести. Културна повјест. — Културне теорије о српском народу. — О изворима за културну повјест српску. Завршетак. II. О изворима. О помагачима за познавање извора. О неиздатим изворима. Главнији савремени домаћи и страни извори. Завршетак.

4. Адамову. I. Бачка и књижевна успомена на Адамова II. Књижевни утицај њемачки. III. „Слике и прилике из српског живота (1883.)“ IV. Народни и етични идеализам.

5. „Satir; iliti divlji čovjek.“ I. О прогресу. О партијама. — Западњаци и народњаци. — Потреба туђих културних елемената. II. Како је постао „Satir.“ Рељковић је пун тежње за учењем. — Утицај седмогодишњег рата. — Како је Славонија примила „Satira.“ — „Satir“ је клица наше модерне умјетности. III. „Satir“ је критика друштвена. Доситијеви и рељковићеви назори. Турски утицај. — Главно питање „Satira:“ зашто наш народ пропада?

6. О спиритизму у „Малим приповјестима“ Балског. Увод. У уводу се говори о осјећају и појезији Ненадовића. Мистицизам. О материјалистичкој филозофији у јевропском друштву. Назори о банкротству науке. — Мистицизам, реакција материјализма. Платонов и шепенхауеров утицај на Балског. — Спиритистичка теорија Карла ди Прела. II. „Male pripovijesti.“

7. Козерија о Љуби II. Ненадовићу. I. Породица. О породици. — Алекса Ненадовић. — Прота Матија. — Син протин из другог брака, II. Из живота Љубе II. Ненадовића. У туђини. — Путовање. — Њемачки дух. — Словенска мисао. III. О његовој појезији. О књижевном раду Ненадовићеву. — Опћи суд. — Оптимизам.

8. „Спохватице,“ јесенско лишће Змајеве појезије. I. Увод. Увод се може узети као мали нападај на неке критичаре, а готово да то и јесте. II. Психологија „Спохватица.“ Мистицизам. — Мистицизам српа. — Змајева наклоност мистицизму. — „Препуно“ срце. III. Садржај. Мотив хришћанства и мухамеданства. — Црква и вјера. — Веселе и шаљиве пјесме. — Дјевојачке и љубавне пјесме. Разни мотиви. IV. Конац.

Квизи је натпис израдио Драган Мелкус, професор цртања у митровачкој реалној гимназији.

Штампана је код Јове Карамана у Земуну, а моше се добити у књижари Јована Пуље у Земуну.

Цијена јој је 1 фор. или 2 дин. 40 пара.

Позив на претплату на нову књигу **Принципи Историје** написао **Б. Кнежевић** професор. „Историја је учитељица рода људскога“. Тако је рекао један велики мислилац и тако се обично данас вели. Али данашња Историја, оваква каква је, и како се обично пише, нема пуно права на

ову почаст. Она је костур; она је списак имена људи и мјеста; она је регистар многих догађаја свјетских, без везе, без узрочности, без онога сталног реда, који владају у свима појавама природним, без оне моћне законитости, која прожима све у природи; она је без научне основице. Поједини народи и људи изгледају као јединице за себе, без везе с другима, а човјечанство као нешто засебито, одвојено и независно од остале природе и њенога прогреса. Међу тим, све је ово једна цјелина, једна нераздвојна органска заједница, проткана сталним животом, извјесним редом, правилношћу и законитошћу.

У овоме дјелу писац се трудио да изнесе баш ову страну историјску. Она је у нас потпуно необрађена. Нешто мало превода Беклових и Дрелерових дјела с инглескога одвише су недовољни за ширење овако важних, озбиљних и научних историјских погледа. Оригиналнога и у једној прегледној и уређеној цјелини немамо ничега.

Зато се писац осмјело, да овим радом својим попуни ову празнину. А колико је у овом успио, то ће оцијенити озбиљни читаоци и стручна критика.

Цијело је дјело подијељено у три књиге. Ово је само први дио или прва књига, која ипак чини за се једну цјелину. Она нам износи правилност или ред у Историји, и биће велика око 25 штампаних табака. Са захвалом помињемо, да је штампање овога дјела према оцјени уваженога проф. Др-а Љубе Недића помогао министар просвјете и црквених послова, господин Андријас Ђорђевић, Црногорац, фонда пок. Димитрија С. Николића — Беље, чију ће и слику књига носити на челу, као прво издање ове задужбине те је тако дана могућност не само писцу да овај дио штампа и дјело даље продужи, него и читаоцима да јединије дођу до ове озбиљне студије.

Књига ће се штампати у државној штампарији и биће готова до краја маја, докле ће се и претплата примати. Али скупљачи се моле, да похитају са скупљањем претплате и пријавом, како би се знало колико комада треба дати на повез, те да се због тога књига не би задржала. Цијена ће бити за претплатнике само 2 динара, а у лијепом повезу 3 дин. а књижарска доцније биће знатно већа. Скупљачи добијају за сваких пет комада шести на дар.

Пошто писац неће бити у мјесту гдје се књига штампа и одакле ће се разашилати, то су потписани драговољно пристали да претплату они примају и за њу јемче и скупљачима и претплатницима.

Биоград, 20 марта 1898.

Ј. Миодраговић,

реферант за основну наставу

Зар. Р. Поповић,

статистичар мин. просвјете

Педесетогодишњица Сундечићева. Други дан Ускрса у Котору је сјајно прослављена педесетогодишњица пјесничкога рада г. Јована Сундечића, почасног тајника Н. В. Господара Књаза Николе. У очи дана била је пред станом слављениковијем бакљада и мјесни прославни одбор одио је у стан слављеников да му честита. На дан прославе слављеник је примао послуже литургије честитања разнијех депутација и појединијех особа. Прве су дошле депутације са Цетиња. Г. Мило Церовић, ордонанс официр, први је слављенику предао сходнијем ријечима знакове Данилова ордена првог

степену, којијем га је Њ. В. Господар овом приликом одликовао у знак признања. За тијем је г. Шпиро Поновић, управитељ пошта и телеграфа, слављенику предао адресу грађанства цетињскога, г. проф. Филип Ковачевић диплому почасног чланства друштва Цетињске Читаонице, и г. Стево Татар, секретар министарства унутрашњих дјела, диплому почасног чланства друштва Горског Вијенца. Слављеник је био јако тронут и срдачнијем топлијем ријечима одговарао је на говоре изаслауика. У оввијем депутацијама с Цетиња било је двадесет особа. За тијем је дошло православно свештенство которско, и свештеник Васиљевић поздравео је слављеника врло лијепом и сходном бесједом. Ту се измијенио цвијет которског грађанства без разлике вјере и спола, који је похитао да честита сиједом пјеснику. Био је на честитање и католички Бискуп Которски Ућелини и на проласку пут Италије ту се нашао и Пресвијетли Архиепископ барски Милиновић, стари пријатељ пјесников. За вријеме честитања пред станом слављениковијем свирала је српска которска музика. Слављеник је примио мноштво честитака са свију страна југословенства, међу којијема спомињемо телеграм у три китице од свог друга у пјесништву Змаја Јована Јовановића из Биограда. У вечер је била академија у славу пјесникову, која је сјајно испала и на којој су удружени Срби и Хрвати предали великом Србину лавор вијенац у знак признања за његов рад у корист српско-хрватске слоге. Учитељ Ђивановић држао је бесједу у славу његову, а г. В. Рамадановић дивно је декламирао пригодну пјесму од дра В. Тројановића, која је најбољи утисак учинила.

У славу пјесникову био је у цетињској читаоници на дан прославе његове педесетогодишњице свечани скуп, на ком је говорио о пјесниковом раду г. проф. Лазар Поповић. А већ се разумије да је с Цетиња управљено слављенику мноштво телеграфских честитања од његовијех пријатеља и поштогалаца.

Задарски „Српски Глас“ у свечаном руху донио је лијепи прославни чланак из пера свога уредника дра А. Митровића, а такођер и „Дубровник“ и спљетско „Јединство.“ У новосадекој „Застави“ изашао је пригодни чланак од проф. А. Сандића, нашег сиједог, али духом вазда младог књижевника.

Сви пријатељи слављеникови могу се радовати што је овако сјајно изражено признање патриоти-пјеснику, који је остајао вазда вјеран идеалима усвојенијем из младости.

„Г. Ц.“